

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਤਾ

ਆਸ਼ਾ ਸਦਾ ਕਾਇਮ

2337

ASHA ARCHIVES

॥ बु. चा ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ प्रणामशिरसा विष्णुं त्रैलोक्याधिपतिं प्रभुं ॥ नान्नासास्त्रोक्तं
 ॥ १ ॥ वक्ष्ये राजनीति समुच्चयं ॥ १ ॥ त्रैलोक्याकाधिपतिः श्रीविष्णुकवः नमस्कारगरि
 रुनः नानाशास्त्रमाजिक्काको राजनीतिमकहं ॥ १ ॥ अधीत्यैवं मिदं शास्त्रं नरे
 सास्य नितत्ततः ॥ धर्मोपदेशविनयं कार्यं कार्यं शुभाशुभं ॥ २ ॥ त्रैलोक्याप
 हिः धर्मः अधर्मः कार्यः अकार्यः शुभः अशुभः ज्ञान अज्ञानः जान्या होला ॥ २ ॥
 तदहं संप्रवक्ष्यामि नराणां हितकाम्यया ॥ येन प्रज्ञा प्रवर्द्धते मानैव हितकारिणी
 ॥ ३ ॥ मनुष्ये हरुका हिनगर्भकामनाले मकहं ॥ मनुष्ये लाइ यो शास्त्रले आमा ले
 हिनगया जसौ हिनगर्भा ॥ ३ ॥ इत्युक्तं प्रवक्ष्यामि चानकेन तु भाषितं ॥ येन वि

॥ गमः ॥
 ॥ १ ॥

ज्ञानमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥ ४ ॥ मूलसुत्रका कुरामकहं ॥ अधीचानकमृषी
 श्वरले आक्रा पुत्रलाई पहाउदाभया हे पुत्र हो सुन यो शास्त्र चित्रलाइ कन पहाप
 हि सत्तै या यनीति पापः धर्मः शुभः अशुभः जान्या कं ॥ ४ ॥ मूर्खशिष्योपदेशे
 न दुष्टास्त्रीभरणेन च ॥ दिवतां संप्रयोगेन पंडितोप्यवसीदति ॥ ५ ॥ मूर्खकनउ
 पदेशदिया को दुष्टास्त्रीलाई गहनादिया को शत्रूसित प्रीतिगया को अर्थ
 बुद्धिमान्पनिना सिं ॥ ५ ॥ गुणिभिः सहसंपर्क परिउने सहसंकथा ॥ कुलि
 भिसहमित्रत्वं कुर्वाणो नावसीदति ॥ ६ ॥ गुणिजनसितसंग गर्नु परिउन

उ.चा॥ सितकथावादगर्नुः कलिजनसितमित्रलाउनुः सतिगन्या पछि न्यो मनुष्य
 ॥२॥ कैहे पतिना सिद्धेन॥ ६॥ उन्मत्तानां भुजंगानां मय पानां च दंतिनां॥ स्त्रीणां राज
 कुलानां च विश्वासंतिगतायुष॥ ७॥ वकुलासितसर्पसितः मदपानगन्यासि
 तः हाति सितः राजकुलसितः विश्वासगन्याना सिद्धः॥ ७॥ वैरिणा सह विश्वा
 सयो नरकर्तुं सिद्धति॥ स वृक्षाग्रेषु संसुप्त पतितप्रतिवृध्यते॥ ८॥ वैरि
 संगविश्वासगर्नजो इच्छागर्हः॥ न्यो मनुष्यरूषका दुप्यामाः च हि सुत्मा को
 खस्या ज्ञातजसो गरिविउज्जुः तस्य पछि थाहा पाउछ॥ ८॥ धनधान्यप्र

॥राम॥
 ॥२॥

ॐ
 न
 म
 वा
 श्री
 २५
 १०

योगेषु विश्वासं ग्रहरोषु च॥ आहारे व्यवहारेषु न्यक्तलजा सदा भवेत्॥ ९॥
 धनकमाउदाधानप्रयोगगर्दीः विश्वापहृदाः केहि वस्तुकसंग्रहगर्दीः खादालिं
 दालिंदादिंदाः रुतिथोः कुमालजानमानु॥ ९॥ नगुरोसदृशीमातानगुरोस
 दृशीपिता॥ यस्मा रयति संघोरं संसारे दधिदुस्तरं॥ १०॥ गुरुवरो वरआ
 मापनिवावापनिछेनः जो गुंरुलेः संसारसमुद्रनतरिसकनुः तारिदिछन्
 ॥ १०॥ मातागंगासमंतीर्थः पितापुष्करमेव॥ गुरुकेदारतीर्थं चः मातागं
 गासमापुनः॥ ११॥ आमागंगादावुः पुष्करतीर्थः गुरुकेदारतीर्थं वरो वर

२०६

॥ उ-चा ॥ ऊनः माताभन्या गंगा वरे वरमानु ॥ ११ ॥ विद्या रूपं कुरुपाशां क्षमा रूपं तप
 ॥ ३ ॥ श्विनां ॥ कोकिलानां स्वरं रूपं नारी रूपं पतिव्रता ॥ १२ ॥ कुरूपी को रूप विद्या हो
 तपस्वी को रूप क्षमा ऊं को इली को रूप शब्द हो रत्नी को रूप पतिव्रता हो ॥ १२ ॥
 नच विद्या स मे वंधु न च व्याधि समो रिपु ॥ नचा पत्ये सम स्त्रि हो नच देवा त्पर
 वरं ॥ १३ ॥ विद्या वरो वरभाइ को ही छैन ॥ छोरा वरो वर पियारो के हि छैन ॥ देवदे
 विवलियो को हि छैन ॥ छोरा वरो वर पियारो के हि छैन ॥ देवदे विवलियो को हि
 छैन ॥ १३ ॥ विद्या प्रवासिनो मित्रं भार्या मित्रं गृहेषु च ॥ आतुरस्यै वधं मित्रं धर्म मित्रं

परत्र च ॥ १४ ॥ विशेषमाविद्या मित्रं ऊं छ ॥ घरमास्वास्त्रि मित्रं ऊं छ ॥ रोगी को औषधी मित्र
 ऊं छ ॥ परत्र को मित्र धर्म ऊं छ ॥ १४ ॥ दूराधीना विषं विद्या अजीरां भोजनं विषं ॥ विषंगो
 छिदरिडस्पृष्टस्पृष्टनरुणी विषं ॥ १५ ॥ घटिया गरिपूजा को विद्या विष ऊं छ न पचि
 कनषाया को अन्न विष ॥ धेरै परियार कंगाल लाई विष ॥ बुढा की तरुणी स्त्री विष ॥ १५ ॥
 अनाभ्यासै हता विद्या नित्य हासै हता स्त्रियः ॥ कुदिजे नहतं क्षत्रं भृत्य दोषे हतानृपः ॥
 ॥ १६ ॥ अभ्यासनगन्या विद्या नासिंछ ॥ बीज घटिया पन्या खेत नासिंछ ॥ कुमंजीभ
 या राजा नासिंछ ॥ १६ ॥ यस्य पुत्रो न विद्या तस्या न शूरो न च पडितः ॥ अंधकारं कुलं न

बु. चा. ४॥ स्पनष्टचंदेवशर्वरी॥ १७ ॥ जस्कोछोरोपंडितपनिछैन। बुद्धिपनिछैन। शूरोपनिछैन। तस्को
 कुलचंडमानभयाको। रात्रिअंधारो॥ १७ ॥ शर्वरीदीपकश्रंडप्रभातेरविदीपकः॥ वै
 लोकदीपकोधर्मसुपुत्रः कुलदीपक॥ १८ ॥ रात्रीकोदीपचन्द्रमाहो। दिनकोदीपश्रीसू
 र्यहो। निनैलोककोदीपधर्महो। कुलकोदीपसुपुत्रहो। गुराज्ञानविद्यासाधु। अना
 लस्यभयाको॥ १८ ॥ जनेनाचोपनेनाचयस्तुविद्याप्रयच्छति॥ अनदाताभयंजाता
 पंचैतेपितरस्मृता॥ १९ ॥ जन्माउन्मा १ बुतबंधविवाहादिगरिदिन्या २ विद्यापहाउ
 न्या ३ अन्नदिन्या ४ भयदेधिरक्षागरिदिन्या ५ इपांचपिताभन्याकाछन्॥ १९ ॥

रामः
 ४॥

गुरुपत्नीराजपत्नीमित्रपत्नीनथेवच॥ पत्नीमातास्वमाताचपंचैतेमातरस्मृताः॥ २०
 गुरुपत्नीगुरुकीभार्या १ राजाकीपत्नीरानी २ मित्रकीपत्नीमित्यानी ३ आक्रीस्त्रीकीमा
 तासांसु ४ आक्रीमाता ५ इपांचमाताभन्याकाछन्॥ २० ॥ लालयेत्पंचवर्षाणि
 दशवर्षाणिताडयेत्॥ संप्राप्तेष्वोडशेवर्षेपुत्रंमित्रंवदाचरेत्॥ २१ ॥ पांचवर्षसंमला
 लनागर्नु। वाहंउपांतः। दशवर्षसंज्ञासना। ताडनागर्नु। सोहवर्षलाग्यापछिपुत्रकन
 मित्रवरोवरव्यवहारगर्नु॥ २१ ॥ लालनान्त्वहवोदोषाताडनान्त्वहवोगुराणाः॥ तस्मा
 त्पुत्रंचशिष्यंचताडयेन्नतुलालयेत्॥ २२ ॥ लालनागन्याकोबडोदोषह्। ताडनाग

॥ बु. चा. ॥ न्याकोवडोगुण छ. तस्कारण पुत्ररशिष्यता डनै गर्नु. लालनान गर्नु ॥ २२ ॥ रुचाभ्या
 ॥ ५ ॥ सौ यदि स्थातां प्रज्ञया किं प्रयोजनं ॥ ताव भो यदि न स्थातां प्रज्ञया किं प्रयोजनं ॥ २३ ॥
 विद्यापहनु मनपनि छ अभासपनि गर्ह्यत. बुद्धिनभयापनि जान्या ऊं छ जस्काप
 हनु मनपनि छैन. अभासपनि गर्ह्यत. बुद्धिले क्या ऊं छन् ॥ २३ ॥ पुत्रास्तु विवि
 धै शास्त्रे नियोज्या सततं बुधैः ॥ नीतिज्ञा बुद्धि संपन्ना भवंति रत्नपूजिता ॥ २४ ॥
 जान्या मनुष्यले छोरा हरुलाइ. अनेक शास्त्रमाला उनु. नीतिज्ञान्या बुद्धि वंत भया
 लोकले पूजा गर्ह्यन् ॥ २४ ॥ पठपुत्र किमालस्य मपथो भारवाहकः ॥ पठन्तं पूज्य

॥ रामः ॥

॥ ५ ॥

ते राजा पठपुत्रदिनेदिने ॥ २५ ॥ हे पुत्र अलसिनगर. पहन पहा. भारी वो कन्या
 होला पहा. राजाले पनि पूजा गर्ह्यन्. तसर्थ दिन दिन पहा ॥ २५ ॥ गुरो बुकियतां
 यत्न किमतेषां न्युयोजनं ॥ विक्रियं तेन घंठाभिर्गावक्षीरविवर्जिताः ॥ २६ ॥ अ
 रुष्टंगारगरि प्रयोजन छैन. हृदनभया कागार्ई. गालामा घंठा बाध्याले पनि के
 हिमोल पाउ देन ॥ २६ ॥ नरस्याभरणां रूपं रूपस्याभरणां गुरां ॥ गुरास्याभ
 रणां ज्ञानं ज्ञानस्याभरणां क्षमा ॥ २७ ॥ मनुष्यको गहना भन्या रूप हो. रूप
 को पनि गहना गुरा हो. गुराको पनि गहना ज्ञान हो. ज्ञानको पनि गहना क्षमा

॥ उ. वा. ॥

॥ ६ ॥

सहनु ॥ २७ ॥ गुरां पृथसिमारूपं शीलं पृथसिमाकुलं ॥ सिद्धिं पृथस्वमाविद्या
भोगं पृथस्वमाकुलं ॥ २८ ॥ मनुष्यले गुरां सोधनु रूपं न सोधनु शीलं सोधनु कु
लं न सोधनु सिद्धिं कन सोधनु विद्यामात्रे न सुधा ॥ २९ ॥ अगुरां स्पृहं तं रू
पं अशीलं स्पृहं तं कुलं ॥ असिद्धिं श्रुता विद्या अभोगं स्पृहं तं धनं ॥ ३० ॥ गुरां न
भयारूपं वयर्थं छ शीलं न भयाकुलं वयर्थं छ ॥ सिद्धिं न नया विद्या वयर्थं छ ॥ भोगं न
गन्मा धनं वयर्थं छ ॥ ३१ ॥ गुरां भूषा यते रूपं शीलं भूषा यते कुलं ॥ सिद्धिं भूषा
यते विद्या भोगं भूषा यते धनं ॥ ३२ ॥ रूपको शोभा गुरां लेऊं छ कुलको शोभा

॥ रामः ॥

॥ ६ ॥

शीलं लेऊं छ विद्याको शोभा सिद्धिं लेऊं छ ॥ धनको शोभा भोगं लेऊं छ ॥ ३० ॥ सु
कुले योजयेत्कन्या पुत्रं विद्या सुयोजयेत् ॥ वसने योजयेत्छत्रं मित्रं धर्मं नियौ
जयेत् ॥ ३१ ॥ वसकुलमाहा छोरी दिनु विद्याको अभ्यासमाहा छोराला इ
लाउनु ॥ वसनको अभ्यासमाहा शत्रुलाई दिनु मित्रलाई धर्ममालाई दिनु ॥
॥ ३२ ॥ नात्युच्च शिखरो मेरुनाति निम्नारसातलं ॥ व्यवसायसहायानाति
पारो महोदधिः ॥ ३३ ॥ उद्योगगर्वालाई सुमेरूपति वक्रत उच्चो छैन ॥ उद्योगग
रिरहत्यालाई रसातलपति गहिरो छैन ॥ रुको होरो लाग्या समुद्रपति नतरि

॥ उ. च. ॥
॥ ७ ॥

सकनु छैन ॥ ३२ ॥ श्लोकै न च तदर्द्धे न पादे नैकाक्षरेण च ॥ अवध्यं दिवसं कुर्यादना
धायनकर्मभिः ॥ ३३ ॥ एकश्लोकलेभयापनिः आधाश्लोकलेभयापनिः एकपा
उलेभयापनिः एकअक्षरभनिकनपनिः दानगरिकनः पट्टिकनपनिः रुतिलेदि
नविताउनु खाली न रहनु ॥ ३३ ॥ योजनानां सहस्राणां वर्त्मयानि पिपीलिका ॥
अगच्छन्वैनते योपि पदमेकं न गच्छति ॥ ३४ ॥ कमिला हरू हजारकोशभयापनि
सकोहोरोः हिडदैरह्या पुग्छः आयासमानिः न हि यादेयीः गरुडपनिः एकपाइलो
पनि जांदैन ॥ ३४ ॥ शनै रथा शनैर्विद्या शनैः पर्वतलंघनं ॥ शनैः धर्मश्च कामश्च

॥ रामः ॥
॥ ७ ॥

वायामश्च शनैः शनैः ॥ ३५ ॥ धनकमाउदाः विद्यापट्टदाः पर्वतमाचरुदाः धर्मगर्दमा
स्त्रीसितरसभावकोः कामगर्दमाः केहि परिश्रमगर्दाः सुस्तसुस्तगर्नुः हतपतनग
र्नुः ॥ ३५ ॥ गुरुशुश्रूषया विद्यापुष्करेण धनेन वा ॥ अथवा विद्याया विद्याचतुर्थो
नोपलभ्यते ॥ ३६ ॥ गुरुको सुसारगरि विद्यापाइछः धेरै धनभयाः पंडितपाल्या
अथवा रुथोक विद्यादिईः अर्का विद्यापात्रिंछः चौथो उपाय विद्यापाउन्ना छैन
॥ ३६ ॥ सकाक्षरपदातारं योगुरुं नाभि मन्यते ॥ श्वानयोनिशतं गत्वा चांडालेषु
पि जायते ॥ ३७ ॥ एकै अक्षरपट्टाउन्नालाईपनिः जोगुरुभनिमादैनः तेसले

॥ व. चा. ॥ शययोनि कुरुरको जन्म भैसा गल भै जन्म ऊंछ ॥ ३७ ॥ पुस्तकं प्रत्ययाधी तं नाधी
॥ ८ ॥ तं गुरु संनिधौ ॥ न शोभने सभा मध्ये जाल गर्भ इव खियः ॥ ३८ ॥ गुरु के उपाठ न
 ली आ फे पुस्तक हेरी जो पढ़ छ ॥ जो सभा मध्ये जार को गर्भ वाट भया को बाल खड़े
 सुहा उदै न ॥ तसर्थ गुरु मुख वाट सुनु पछ ॥ ३८ ॥ शिल्प शील मना लस्य पांडि
 त्य मित्र संग्रह ॥ अचौर हरणी विशा पंचै ते चाक्षये नर ॥ ३९ ॥ सिपालु मानि
 सुको सीप सुशील भै रहनु ॥ अलसी न मानु ॥ पंडित कुनु ॥ मित्र को संग्रह गर्नु
 एति गुरा जो छ ॥ कै छे पनिस कि दैन ॥ चोर ले पनिस चोर न सक दैन ॥ ३९ ॥

॥ राम ॥
॥ ८ ॥

नहि जन्म निज्ये छ त्वं ज्ये छ त्वं गुरा मुच्यते ॥ गुरा न गुरा नरं यानि पयो दधियुतं
 यथा ॥ ४० ॥ जन्म ले ज्ये ठो ऊं दैन गुरा ले ज्ये ठो ऊं छ ॥ जसो दुद भंदा दहि भंदा घ्यू
 श्रेष्ठ ऊं छ तसै जन्म पछि को श्रेष्ठ ऊं छ ॥ ४० ॥ किं कुलेन विशालेन गुरा वान्
 पूज्यते नरः ॥ धनुर्वंश विशुद्धोपि निर्गुरा किं करिष्यति ॥ ४१ ॥ ठुलो कुल ले
 क्या ऊं छ ॥ जसो गुरा छ ॥ उसै को पूजा ऊं छ ॥ शुरुवंश देषि भया को ॥ धनु छ न
 पनि ॥ ताडो डोरि न भया काले क्या ऊं छ ॥ ४१ ॥ किं कुलेन विशालेन विशाही
 न सुयो नरः ॥ अकुलीनोपि विद्यास्तु देवतैरपि पूज्यते ॥ ४२ ॥ वडा कुल मा

॥ बु.चा. ॥ राजन्मापनिविद्यानभयाशोभाहेन। कुलमाफिकैछतपनि। पंडितनभयादेवता
 ॥ २ ॥ लेपनिपूजागर्ह ॥ ४२ ॥ नावार्थीभजतेनावयावत्पारंनगछति ॥ उन्नीरौचगतेपा
 रेनौकायाः किंप्रयोजनं ॥ ४३ ॥ जाहासंमपारिगयाकोछेन। ताहासमडुंगाखोज
 छन्। पारितरिओह्यापछिदुगाकोकाकामछ ॥ ४३ ॥ गुणाः सर्वत्र पूज्यंतेपितृ
 वंशोनिरर्थकः ॥ वासुदेवंनमस्यंतिवसुदेवंनतेजना ॥ ४४ ॥ गुणभयासवैलेप
 जागर्ह ॥ वसुदेवलाईकोहिपूजदैन्। वावुकोनामचाहिदैन्। वसुदेवकोछोरा ॥ रामः ॥
 कोसवैलेपूजागर्हन् ॥ ४४ ॥ गुणाः कुर्वन्त्यदूरत्वंदूरेपिवसतांसतां ॥ केतकी ॥ २ ॥

गंधमाद्यायस्वयंगछतिस्रपदा ॥ ४५ ॥ गुणजोछन्ताडाभयापनिनजिकैनु
 ल्याउछ ॥ जसैकेतकीकागंधभुमराखोजिजांछतसै ॥ ४५ ॥ विद्वत्त्वंचनृपत्वं
 चनहितुल्यपराक्रमौ ॥ स्वदेशेपूज्यतेराजाविद्वान्सर्वत्रपूज्यते ॥ ४६ ॥ विशावंतकु
 नु। राजाऊनुछेन्। राजाआफ्रादेशमाहुलोछपशिडतजोसर्वत्रैगयापनिपूजा
 गर्हन् ॥ ४६ ॥ रुकेनापिसुपुत्रेणविशायुक्तेनसाधुना ॥ कुलंपुरुषसिहेनरुडे
 रौवप्रकाशपते ॥ ४७ ॥ रुकेपुत्रभयापनिसपुत्रैभयाकुलकन ॥ विशावंतसाधु
 लेप्रकाशगर्ह ॥ ४७ ॥ विशायाभाजनंकश्चित्कश्चिद्व्यस्यभाजनं ॥ उभयोभा

॥ वृ. च. ॥ जनं कश्चित् कश्चिन्नोभयभाजनं ॥ ४८ ॥ कोहिमनुष्यविद्याकापात्रकुंछन् कोहीदव
 ॥ १० ॥ कापात्रकुंछन् कन्निलार्थं विद्यापनिधनपनिधेन ॥ ४८ ॥ नमंति फलिनो वृक्षानमंति
 गुरीनो जना ॥ शुष्ककाष्ठं च मुखं च भिद्यते नैव मन्यते ॥ ४९ ॥ फलकुन्या वृक्षजो ह
 न् न मुखं कुंछन् शुक्लाकोकाठर ॥ मूर्खमनुष्यमाचिन्याह ॥ न मुखं दैन ॥ ४९ ॥ नही कमा
 निचत्वारिसंध्याकाले प्रयोजयेत् ॥ आहारो मैथुनं निद्रा तथा स्वाध्यायमेव च ॥ ५० ॥
 चारथोक संध्याकालमानगर्नु ॥ खानु मैथुन निद्रा पुरुष ॥ ५० ॥ आहारा जाय
 ते व्याधि ॥ गर्भान् कूरश्च जायते ॥ अलक्ष्मी कश्च शय्याया स पाठदायुषक्षयः ॥ ५१

॥ रामः ॥

॥ १० ॥

संध्याकालमारवाया पछि रोगी कुंछ ॥ मैथुनगत्या पछि ॥ कूरजन्म कुंछ ॥ सुत्पाप
 छिलक्ष्मीक्षय कुंछ ॥ पाठगत्या पछि ॥ आयुक्षय कुंछ ॥ ५१ ॥ वेदवेदांगतत्त्व
 ज्ञो ॥ जपहोम मर्यादाः ॥ आशीर्वादपरो नित्यं मेघराजः पुरोहित ॥ ५२ ॥ वे
 दवेदांगको छै ये अंगतत्त्व जान्या ॥ जपहोम जान्या ॥ आशीर्वाद दिदै रह न्या ॥ स
 स्तोराजा को पुरोहित चाहिछ ॥ ५२ ॥ प्राज्ञस्निग्धो महीपाल ॥ छिद्रकर्म विवजि
 तः ॥ विबुधेषु परीत्यागी समो दुःखसमसुखः ॥ ५३ ॥ बुद्धिवंत सुंदर ॥ कसै को
 कूर कामनगर्नी दुःख सुख वरो वरमान्या ॥ गरीय माथि ॥ पंडित माथि दानग

॥ वृत्ता ॥ ॥ ११ ॥
न्याः। रुक्मा लाई। राजा भनु ॥ ५३ ॥ कुलशील गुरो पे त सत्य धर्म परायणः ॥ प्रवि
रा पे श लो द क्षो राजा ध्यक्षो विधीयते ॥ ५४ ॥ कुलशील ले युक्त भया को गुरा
वंत सत्य धर्म मा त त्पर ऊ न्याः स भ वा त मा जान्याः सुंदरः वक्रतः चतुरः रुक्मा रा
जा कान जी की तु ल्या उ नु भं छ ॥ ५४ ॥ कूरं य स नि नं लु ध्व म प्र ग ल्भ म ना र्ज वं
अ ना य व य क र्त्तारं ना धि प त्ते नि यो ज ये त् ॥ ५५ ॥ वक्रतै क्रोध भया को घटिया
व स न ग न्याः वक्रतै लो भी वा ज वी वो ल नु न स क न्याः वक्रतै बां गै का म ग न्याः
आ म द नी भं दा र व र्च अ र्घ्यो लो ग न्याः इ सु खी या न तु ल्या उ नु ॥ ५५ ॥ मूल वृ

॥ रामः ॥
॥ ११ ॥

त्रिहि नो धी रो स र्व र त्त प री क्ष क ॥ शु चि श्रा व व सा यी च ध र्मा ध्य क्षो वि धी य ते ॥ ५६ ॥
आ फ्र प हिले को का म मा न त्पर ऊ न्याः धैर्य ग रि का म ग न्याः स भ र त्त को प री क्षा ग
न्याः प वि त्र र ह न्याः उ द म ग र्दै र ह न्याः रुक्मा ला इ ध र्मा धि का री तु ल्या उ नु ॥ ५६ ॥
आ यु र्वे द कृ ता भ्या स स र्व ज्ञ प्रिय दर्शन ॥ आर्य शील गुरो पे त रु ष वै षो वि धी य ते
॥ ५७ ॥ वै श शा स्त्र मा अ भ्या स ग न्याः स वै थो क जा न्याः दे खं दे रु सी ला ग्दो व डा को
शी ल भ या को रुक्मा वै श तु ल्या उ नु ॥ ५७ ॥ पि तु पि ता म हो द क्षो शा स्त्र ज्ञो मि
ष्ट पा च कः ॥ शु चि श्रा क थि न श्रै व स्तूप का र प्र स श्य ते ॥ ५८ ॥ वा वा व रा ज्यू दे

॥ बु.चा. ॥

॥ १२ ॥

देखि जान्याः शास्त्र पति जान्याः मिथो गरि पकाउनु जान्याः पवित्र सु घर को मल अं
गुन्याः सत्कार सार्ई गन्या तुल्याउनु ॥ ५८ ॥ सकुटुक्क गृहीतार्थो लघु हस्तो जिता
क्षरः ॥ सर्व शास्त्र समा लोकी रख लेख कउच्यते ॥ ५९ ॥ एक बेर सुन्या को समझन्या
चा डो भुङ्ग गरी लेखन्याः सभ लिपि जान्याः सर्व स्त्र हेन्या कोः सत्ता लाई लेख कभनु ॥ ६० ॥
इंगिता कारन नव नो वल वानु प्रिय दर्शन ॥ अपमा दी सदा दक्ष प्रतीहार सउच्यते ॥
॥ ६० ॥ थोरो अभिप्राय लेखन्याः बलियो देख दाः खुसिला ग्योः अहंकार नभया
का वकन चतुरा सत्ता लाई दान्या भनि छ ॥ ६० ॥ समस्त कृत शास्त्रो पंडित श्रजि

॥ रामः ॥

॥ १२ ॥

त श्रमः ॥ धैर्य शौर्य गुरो पेन सेनाध्यक्षो विधीयते ॥ ६१ ॥ सभ शास्त्र को मत जान्या
पंडित मिहिन नगन्याः धैर्य वानु शूर का गुरा भया कोः सत्ता सरदार भया को छ ॥ ६१ ॥
समस्त कृत शास्त्रो वाहनेषु पराजितः ॥ शौर्य वीर्य गुरो पेन अश्व अध्यक्षो विधीयते ॥
॥ ६२ ॥ सब शास्त्र होत्र जान्याः सवारी माकुशल भया कोः शूरो पनि छ ॥ सत्ता लाई त
वैला को अधिकारी तुल्याउनु ॥ ६२ ॥ मेधा वीचा कपटु प्राज्ञो परचितो पलक्ष चकः ॥
धीरो यथोक्त वादी च रख दूतो विधीयते ॥ ६३ ॥ एक बेर भन्याः समझिर हन्याः वोल्दा
चतुर पराश को पेन को कुरा जान्याः वकन धीरा जस्ता को तस्त्रो वो लन्याः सत्ता लाई दूत भं

॥ व. चा. ॥

॥ १३ ॥

नु ॥ ६३ ॥ पार्थिवस्य च भृत्यस्य वदामि गुणालक्षणां ॥ येन संवर्द्धते राजा भंडागारस्तथैव
च ॥ ६४ ॥ राजा कोपनिचाकर कोपनि गुणालक्षणाभंनु ॥ जगरी राजा वढ छ सो कहं दु
॥ ६४ ॥ अतस्वकुलीना नांदया कुर्वन्ति साधव ॥ आदिमध्यावसानेषु न ते यास्यन्ति वि
क्रियां ॥ ६५ ॥ ससैकारणाले ॥ वडा कुलीन को संग दया साधु जन हेरु गछं न ॥ सस्त्रा मा
नीस् पहिले पनि माऊ माय निविड बल पा दें न ॥ ६५ ॥ पण्डितेषु गुणाः सर्वे मूर्खे दो
षा सुके वला ॥ तस्मान्मूर्खसहस्रेषु प्राज्ञ एक प्रशस्यते ॥ ६६ ॥ पंडित हरु छे उस
वगुरौ गुण ऊं छ ॥ मूर्ख छे उं सव दोष मात्रै ऊं छ ॥ तस्कारण मूर्ख हजार भंदा एक जा

॥ रामः ॥

॥ १३ ॥

न्यावठिया ॥ ६६ ॥ प्राज्ञेनियोज्यमाने तु संति राजस्वयोगुणा ॥ यशः स्वर्गनिवासश्च पुष्क
रश्रधनागम ॥ ६७ ॥ जान्या बुद्धि वंत कन ॥ कामलाया पछि ॥ राजा कन ती न गुण ऊं छ
स्वर्ग प्राप्ति ऊं छ ॥ धनपनि धेरै मिल्ल ॥ ६७ ॥ मूर्खेनियोज्यमाने तु त्रयोदोषा महि प
ने ॥ अयशश्चार्थनाशश्च नरके पतनं भुवं ॥ ६८ ॥ मूर्ख लाइ कामलाया पछि निन्
दोष ऊं छ ॥ अपयशः धनको नाश नरक मानि श्रय पछ ॥ ६८ ॥ तस्मान्भूमीश्वरो नि
त्यं धर्मकामार्थसिद्धये ॥ गुणवंतनियोज्येत गुणाहीनं विवर्जयेत् ॥ ६९ ॥ तस्कारण
जाले धर्मकाम धन वढाउ ना निमित्त गुण जान्या मानी सुलाई ॥ काम मा लाउनु गु

॥ बु-चा ॥ रा न भया काला इव र्जित गर्नु ॥ ६९ ॥ यत्किंचित्कुरुते भृत्यशुभं वा यदि वा शुभं ॥ तेन सं
 ॥ १४ ॥ वद्धते राजा सुकृतैर्दुष्कृतैरपि ॥ ७० ॥ भृत्यभंनुचाकरले ॥ यत्किंचिन्यापगरोस्तपनिगु
 रावंतकनकामलायापछि ॥ तसैले राजालाई ॥ पापपरापगन्यापनिलक्ष्मीवृद्धिगरिदि
 छन् ॥ ७० ॥ यथा हेमपरीक्षेत तापताडनछेदनैः ॥ तथा पुरुषमप्येव कुलशीलेन क
 र्मणा ॥ ७१ ॥ जसोगरिसुनकोपरिक्षा ॥ पोलिहानिकाटिहेछ ॥ तसैगरिमनुष्यलाई
 पनि कुलले ॥ शीलले ॥ कर्मले ॥ परिक्षा गर्नु ॥ थाहा पाभीछ ॥ ७१ ॥ ज्ञानवापेक्षरोभृ
 त्वावाधवावसनागमे ॥ आपत्काले तथामित्रं भार्या च विभवक्षये ॥ ७२ ॥ केहिका

॥ रामः ॥

॥ १४ ॥

मलाइपठाईकन ॥ चाकरकोपरीक्षागरि जानु ॥ आफुलाई दुःखपन्यामा ॥ दाज्यू
 भाइचिहिछन् ॥ आपत्तिपदोमा ॥ मित्रकाथाहाऊंछ ॥ स्त्रीकोविचार ॥ धनसकिपापछि
 जानिन्छ ॥ ७२ ॥ भृत्यावकुविधाज्ञेया ॥ उत्तमाधममध्यमा ॥ तेनियोज्या ॥ यथायोगं
 विविधेष्वेव कर्मसु ॥ ७३ ॥ चाकरभृत्याकाटेरै प्रकारकाऊंछ ॥ उत्तम ॥ माऊ ॥ घटि
 या ॥ तिजस्तालाई ॥ तसैकामविचारगरिलाउनु ॥ ७३ ॥ आलस्यसुखरंकरंस्तब्धं
 वसनिनंशठं ॥ असंनुष्टमभक्कंचत्यजेद्भृत्यनराधिपः ॥ ७४ ॥ वहुतअलसीछि
 चरो ॥ कोधी ॥ लोभी ॥ अह्मायाकोनमान्या ॥ वसनी ॥ धूर्त ॥ असंनोधी ॥ सेवानगर्न्यास

॥ उ. चा ॥

॥ १५ ॥

मालाई चाकरन राखनु ॥ ७४ ॥ त्यजेन्त्वा भिनमृत्युग्रममृत्युग्रं कृपणं त्यजेत् ॥ कृ
पणादविशेषज्ञस्तस्माच्च कृतनाशनं ॥ ७५ ॥ अतिरिसाहा अतिकृपणी सस्मा
त्तामीकन छोडनु ॥ कृपणी भंडा पनि गन्या को मिहिन नमा ॥ गन्या को र न गन्या को
थाहान पाउ न्या ॥ त्यस्तै भंडा पनि गन्या को मिहिन नमा ॥ पोलाउ न्या लाइ छोदी हाल
नु ॥ ७५ ॥ वामा भार्या सुतो मूर्ख प्रेष को दाग् विचारक ॥ निस्त्रे हो वंधु वर्ग श्रत्यजे
दस्य महत्सुखं ॥ ७६ ॥ अह्या को कुरो छोदि ॥ अर्के थाक गन्या स्वास्ति ॥ मूर्ख छोरा
कुरा को विचार न गन्या ॥ चाकर पीति न भया को दाज्यु भार सति थोक लाई छायाव

॥ रामः ॥

॥ १५ ॥

डो सुख कुंछ ॥ ७६ ॥ न कश्चित्कस्य चिन्मित्र न कश्चित्कस्य चित्प्रियः ॥ कारणा देव
जायंते मित्राणि रियवस्तथा ॥ ७७ ॥ कसै को कोहि मित्र पनि छैन ॥ कसै को पिया
रौ पनि छैन ॥ कार रौ ले मित्र कुंछ कार रौ ले शत्रु कुंछ ॥ ७७ ॥ कार्यार्थी भजने लो
को न लोकः परमार्थिकः ॥ वत्सः क्षीरक्षयं दृष्ट्वा परित्यजति मातरं ॥ ७८ ॥ आफ्रा
काम कानि मित्र से बागर्छ ॥ परमार्थ कानि मित्र ॥ कोहि गर्दै न न् ॥ वाछो पनि दुद स
किया पछि ॥ आफ्रा आ माला र छोडछ ॥ ७८ ॥ कुनो वसनि नो निडा अतृप्त स्य कुने
रतिः ॥ कुनो सौख्यं दरिद्रस्य दुर्जनस्य कुतः क्षमा ॥ ७९ ॥ जुवारी वसन गन्या

॥ वृ. चा. ॥ लाई निडाऊ दैनः असंनोषी लाई पीति कुंदैनः दारिद्र लाई सुख कुंदैनः दुर्जन लाई क्षमा
 ॥ १६ ॥ कुंदैनः ॥ ७९ ॥ तस्करस्य कुतो मान्यं दुर्जनस्य कुत क्षमा ॥ वेश्यास्त्रीणां कुतः स्नेहः कुत
 सत्यं च कामिनां ॥ ८० ॥ चौरको मान कुंदैनः दुर्जनको क्षमा कुंदैनः वेश्याको पीति कु
 दैनः छिनारको सत्य कुंदैनः ॥ ८० ॥ दुर्बलस्य बलं राजा बालानां रोदनं बलं ॥ बलं मू
 र्खस्य मौनत्वं चौराणां मननं बलं ॥ ८१ ॥ निर्वलीयाको बल राजा होः बालखको
 रूनी बल होः मूर्खको न बोलनु बल होः चौरको कुठो बोलनु बल होः ॥ ८१ ॥ अना
 थानां दरिद्राणां बाल वृद्धनपस्विना ॥ अन्याय परिभूतानां सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ ८२ ॥

॥ रामः ॥
 ॥ १६ ॥

॥ ८२ ॥ कोही न कुन्याः अनाथको दरिद्रकोः बालखकोः वृद्धकोः न पश्वी हरूको अन्याय
 पर्णकोः स करजा मात्रै गति अर्को छैन ॥ ८२ ॥ व्याधितस्यार्थ हीनस्य शत्रुभिस्त्रासित
 स्य च ॥ हृदये शोकदग्धस्य सुहृद्दर्शनमौषधं ॥ ८३ ॥ रोगीको निर्धनीको डरले युक्त
 भयाकोः हृदयमाशोकले डढाकोः मनुष्यको औषधः सज्जनको दर्शनभयासंतो
 ष कुंछ ॥ ८३ ॥ आतुरे व्यसनेषां प्रेडुर्भिक्षेशत्रुविग्रहे ॥ राजद्वारे श्मशाने वा यस्ति
 छुति संबंधवः ॥ ८४ ॥ रोगभया मा केहि वडोः आपत्पण्या माः राजका द्वारमाः श्म
 शानजां दामाः आउ न्या बांधवः ते सै लाइ भंनु ॥ अधिपति को क्या हो ॥ ८४ ॥ भावशु

॥ उ. चा. ॥ दिर्मनुष्पाराणां ज्ञातव्या सर्वकर्मसु ॥ भावेन चंविनाकांता भावेन दुहितानना ॥ ८५ ॥

॥ १७ ॥ मानिस्त्राई ज्यासुखैकाममा भावनाजस्तोगन्यो नस्त्रैभावशुद्धिं ऊंछ ॥ भावनैमा
पापपुण्य ऊंछ ॥ स्त्रीकनचुवन ॥ आलिंगणा ॥ भिन्नैभावले गरिंछ ॥ छोरीकोचुवन
काखमालिनु ॥ भिन्नैभावले गरिंछ ॥ ८५ ॥ नदेवोविशनेकाछे पाषारो नचमृन्मये
भावेषुविशनेदेवो नस्माद्रावो महत्तरं ॥ ८६ ॥ काठमा ॥ तुंगामा ॥ माटो कामूर्तिमादे
वताछैन ॥ जाहाभावनागन्यो ॥ बाहीदेवता ऊंछ ॥ सभदेखिवडोभंनु भावनैछ ॥ ८६ ॥ रामः ॥
शिष्याणां देवताचार्यो ज्ञानमाचार्य देवता ॥ देवतायोषितां भर्ता ॥ बाहुरोगजनदे ॥ १७ ॥

वता ॥ ८७ ॥ शिष्यकोदेवता गुरुहो ॥ गुरुकोदेवता ज्ञान ॥ स्त्रीकोदेवता ॥ पुरुषः सभ
कोदेवता बाहुराऊंन् ॥ ८७ ॥ विषं पश्य यथा वह्निमाचार्यं पश्य देवता ॥ पृथ्वीं पश्य
यथामाता मित्रं पश्य यथा सुतं ॥ ८८ ॥ बाहुरा लाई ॥ आगोजस्तो देखनु ॥ गुरु
लाई ॥ देवताजस्तो ॥ आमा लाई ॥ पृथ्वीजस्तो ॥ मित्रकनछोरजस्तो पुत्रलाई पनि ॥
मित्रैजस्तो देखनु ॥ ८८ ॥ गुरुरग्निर्दिजानी नां वर्णानां बाहुरोग गुरु ॥ पतिरको
गुरु स्त्रीणां सर्वस्याभ्यागतो गुरु ॥ ८९ ॥ बाहुराको गुरु अग्निः चारैवर्णको गुरु
बाहुरा ॥ स्त्रीको गुरु पुरुषः सर्वैको गुरु अतिथिः ॥ ९० ॥ उत्तमस्यापि वर्णस्य नी

॥ व. चा. ॥
॥ १८ ॥

चोपि गृहमागत ॥ पूजनीयो यथान्यायं सर्वस्याभ्यागतो गुरु ॥ १८ ॥ उत्तमजातिका
घरः नीचजाति अभ्यागत आयापनि ॥ यथा योग्य पूजा गर्नु ॥ सर्वैको अपूर्वी आयागु
रुजस्तो हो ॥ १९ ॥ देवता पूजयेद्भक्त्या भृत्या दानेन पूजयेत् ॥ श्रद्धा पूज्योपचारेण वि
प्रप्रणतिर्वदनात् ॥ २० ॥ देवता कनभक्तिभावना गरि पूजा गर्नु ॥ चाकर कन केही
दी कन संतोष गर्नु ॥ उपकार गरि ॥ श्रद्धा का सन्मान गर्नु ॥ बाह्य राला इ ॥ दंड वन् प्रणा
म गरि ॥ संतोष गर्नु ॥ २१ ॥ धर्म समूलं राजान सत्तपो मूलं च बाह्य राला ॥ बाह्य राला
यत्र पूज्यं ते तत्र धर्म सन्मानन ॥ २१ ॥ धर्म का मूल राजा ऊर्नु ॥ तप का मूल बाह्य राला

॥ रामः ॥
॥ १८ ॥

ऊर्नु ॥ तस्कारण जस ठाउ मा बाह्य राला को पूजा ऊर्नु ॥ ताहां सर्वदा धर्म रहे ऊर्नु ना
श ऊर्नु दैन ॥ २२ ॥ आचारान्फल ते धर्म आचारान्फल ते धनम् ॥ आचारान्फल
मा प्रोति ह्याचारो हंत्यलक्षणां ॥ २३ ॥ आचार देखि धर्म ऊर्नु ॥ आचारै गन्यास
व कार्य फल ऊर्नु ॥ आचार ले अलक्षणी पनि ता श ऊर्नु ॥ २३ ॥ भोज्यं भोजन
शक्ति श्ररति शक्ति र्वरस्त्रियः ॥ विभवो दान शक्ति श्र ताल्य सितपस फलं ॥ २४
खान्या कुरो मा खानु सकनु ॥ सुंदरी स्त्री सितभोग पनि गर्नु सकनु ॥ संपत्ति भैक
न दान गर्नु सकनु ॥ सति सानु ॥ तपस्या ले ऊर्नु दैन ॥ २४ ॥ बाले चै वचरे धर्म म

॥ व. च. ॥

॥ १९ ॥

नित्यं खलु जीवितं ॥ फलानामपि पक्कानां शाश्वतं पतनं भवेत् ॥ ९५ ॥ बालकैमा
धर्मगर्तु जीवन्मुभन्या को अनित्य छ । भरे भीली के के सन छ । था हा छैन । फल
पनि पाक्या पछि अवस्य रुद्ध । तसै जीवन्मुभनि जानु ॥ ९५ ॥ स दंभ श्रु हनो ध
र्म को धे नै वहतं त प । अ दृढ स्य ह तं सानं प्रमा दे न ह तं श्रु तं ॥ ९६ ॥ दंभी को
धर्म वार्थ । कोधी को त प वार्थ । दृढ चित्त न ऊ न्या को ज्ञान वार्थ । प्रमा द से प्र ह्ना
को वेद वार्थ ॥ ९६ ॥ अदी प्रे ग्नौ हनो हो मो हना भुक्ति रसा क्षि राणी । उपजी व्या
हना कं न्या स्वार्थ पा कह त्रिया हना ॥ ९७ ॥ अग्नि प्रज्वलित न भै । हो म ग न्या को

॥ रामः ॥

॥ १९ ॥

वार्थ । साक्षिन राषि रवाया को अन्न वार्थ । धन माल वर छे उली कन कं न्या दा
न दि या को वार्थ । आफै निमित्त मात्र पा क ग न्या को वार्थ ॥ ९७ ॥ दारिद्र्य वा
धि दुःख निवंधनं व्यसनानि च ॥ अदानु फल मेता नित स्मा दानं विमिष्य
ते ॥ ९८ ॥ दरिद्रो भया को वंधन भया को । केहि व्यसन भया को । सति थो क
अधि दाना जन्म मा । दान न ग न्या को हो । त स्कारण दान गदै रहनु ॥ ९८ ॥ पुल
का इव धाने सु पुत्रि का इव जंतुषु ॥ ता दृशा स्वे मनुष्येषु ये च धर्म बहि कृता
॥ ९९ ॥ धान का प पटा जस्तो । जंतु मा हा । छि चिमिला जस्तो । धर्म न भया काम

॥ वृ. चा. ॥ नुव्यनसौ कुंछ ॥ २२ ॥ त्वजे दुर्जन संसर्ग भज साधु समागमं ॥ कुरु पुण्यमहो
॥ २० ॥ रात्रि स्मरं नित्यं मनित्यतां ॥ १०० ॥ दुर्जन का संसर्ग छोडी ॥ साधु को संग ग
र ॥ नित्य जसो संसार ॥ अनित्य कुं भनि ॥ रात दिन पुण्य गर भनि ॥ चानक मृषि
ले ॥ शिष्य हरु लाइ भंदा भया ॥ १०० ॥ इति श्री चान के सार संग्रह प्रथम शत
कं समाप्तम् ॥ ॥ शुभम् ॥

॥ रामः ॥
॥ २० ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ ॥ शास्त्रार्थ चक्षुषा विद्या नरेडो नीति चक्षुषाः ॥ वेदार्थ चक्षु
षा विद्या नरेश्वर चक्षुषा ॥ १ ॥ परिडित शास्त्र का आया ले हे छ ॥ राजनीति
को आया ले हे छ ॥ राजनीति को आया ले हे छ ॥ वेद का आया ले वा ह्मरा हे
छ ॥ अरु मनुष्य चर्म चक्षु ले हे छ ॥ १ ॥ राक्षि धर्मि सि धर्मि ह्मरा पाप पाप
समे समा ॥ राजान मनुवर्तते यथा राजा तथा प्रजा ॥ २ ॥ राजा धर्मि ह्म
या प्रजा पनि ॥ धर्मात्मा कुंछ ॥ राजा पापी भया ॥ प्रजा पनि पापी कुंछ ॥ पाप पु
ण्य वर वर गन्या ॥ राजा भया प्रजा पनि कुंछ ॥ राजा जाग छ सो हि प्रजा पनि गछ ॥

॥ उ. चा. ॥ २ ॥ उद्यमं साहसं धैर्यं बलं बुद्धिं पराक्रमः ॥ षडेते यस्य सति संति तस्य देवोपि शं
 ॥ २१ ॥ कित ॥ ३ ॥ उद्यमभयो साहसभयो धैर्यभयो बलभयो बुद्धिभयो पराक्रम
 भयो सति छगुणा जस छे उछनू तसमनुष्य देवि दैव पति उरा उछनू ॥ ३ ॥
 सा प्रादानेन भेदेन क्रमेण च बलेन च ॥ सर्वशस्तु सदा शत्रुघातनीयो नराधिपे
 ॥ ४ ॥ आपस्तले सपथगणि केहि फोरफारगणि पराक्रमले बलले सति थोक
 ले गरिकन पति सर्वथा शत्रुको नाशगर्नु ॥ ४ ॥ पात्रे त्यागी गुरौ रागी भोगी
 परिजनै सह ॥ शास्त्रे वोधारो यो धानृपते पंचलक्षणां ॥ ५ ॥ पात्रको विचार

॥ राम ॥

॥ २१ ॥

गरिदानगर्नी गुरा मा प्रीतिगर्नी आक्रपरियारसंग भोगगर्नी पराईका
 अभिप्रायवृद्ध्या संग ममाभूरभद्रयुद्धगर्नी सति पांचथोक गुराभयाका
 लाई प्रभुभनु ॥ ५ ॥ उन्नमप्रशिपातेन शुरो भेदेन योजयेत् ॥ लुधमर्थप्रदा
 नेन समनुत्पपराक्रमे ॥ ६ ॥ वडालाई प्रणामगरिहात लिनु ॥ भूरकनफे
 रफारगणि ॥ लोभी कनधनदी समलाइ वरो वरपराक्रमगरिहात लिनु ॥
 ॥ ६ ॥ नात्मछिद्रं परो विद्याविद्याछिद्रं परस्पच ॥ गूहेत्कर्मइवांगानि पर
 भावं चरलक्षयेत् ॥ ७ ॥ आफ्रछिद्रं अकार्ताई न कहनु ॥ पराईका छिद्र

॥ उ. चा. ॥

॥ २२ ॥

गोप्य आ फले बुझी राखनु । आ फुर अंग क दुवा ले लुकाया जस्तो रक्षा गर्नु । परा
इको भाव बुझी राखनु ॥ ७ ॥ मन सा चिंतिनं कार्य वच सा न प्रकाशयत् ॥
मंत्र लक्षणा गुणात्मा । कार्य सिद्धि श्रजायते ॥ ८ ॥ मन ले चिन्ताया को का
र्य वचन ले प्रकाश गर्नु । मंत्र जस्तो गुप्त गरि कार्य गर्ना लाई । सिद्धि ऊं छ ॥ ८ ॥
उपकार गृहीते न शत्रूणां शत्रु मुद्धरेत् ॥ पाद लग्न कर स्थेन कट के नैव कंठ कं
॥ ९ ॥ उपकार गरी शत्रू लाई । हात ली अर्का शत्रु को काम गरि दिनु । पाउ मा वि
या का का ठा का ठै ले कि आ फ्रान लनु तसै ॥ ९ ॥ वहेद मित्र स्कंधेन याव

॥ रामः ॥

॥ २२ ॥

नृकालं विपर्यय ॥ तथैव मागते काले भिंशान् घट मिवाश्मनि ॥ १० ॥ आ
फ्र विपत्ति माकां धमाहा लिकन पनि । शत्रु को काम गरि दिनु । काज काम
लाइ चलाउनु । जब काल आइ पन्यो । तब भरि गाथो । पानि को ढुगाले आ
फाले फोया मै गर्नु ॥ १० ॥ हे जिहै कटुक स्नेह मधुर किन्नु भावसे ॥ मधु
र वद कल्याणिलोको हि मधुर प्रिय ॥ ११ ॥ हे जिहानि तो पिये ननि को मादछु न
मधुर कान रवा देन स । ननि को नवोल मिठो कुरो वोल । हे कल्याणि । लोक सबै
मधुरो नि को मादछु स ॥ ११ ॥ जिहाये वसने लक्ष्मी जिहाये मित्र बांधवाः ॥ जि

॥ कुचा ॥
॥ २३ ॥

हा येवं धनं चापि जिहाये मरणं भ्रवं ॥ १२ ॥ जिभा का दुष्पामालक्ष्मी वसहिन् मित्र
पनि मरण पनि श्रय जिभा माह न ॥ १२ ॥ प्रिय वाक्य प्रदानेन सर्वे नुष्यंति जंतवः ॥
तस्मान्न देव वक्तव्यं वचनं किं दरिद्रता ॥ १३ ॥ मिठो कुरो बोल्या पछि ॥ सर्वे प्रसन्नं
छन् ॥ तस्कारण पिया रोलाया कुरो बोल वचन मा ॥ कान दरिद्र कुनु ॥ १३ ॥ अग्नि दो
गरद श्रै वश स्व पाणि धर्मा पह ॥ क्षेत्र दारा पहारी च वडे ते आतना यिन ॥ १४ ॥
घर मा आगो सल काइ दिन्या ॥ विष पुवा उन्पा हात ले हतियार ली ॥ काटनु आउ
न्या धन हर्न्या ॥ स्वास्ति हर्न्या ॥ घेत हर्न्या ॥ सति लाइ आतनाई भंनु ॥ १४ ॥ आतना

॥ रामः ॥
॥ २३ ॥

यिन मायांत मवि वेदांत पारगम् ॥ जिघां संतं जिघामी यान्तेन ब्रह्म हा भवेत् ॥ १५ ॥
वेद पारग यापनि आफु लाई मारु ॥ आउन्पा आतनाइ लाइ मारु ते सले ब्रह्म हत्या
लाग्ये न ॥ १५ ॥ राहुं च पालये न्नि त्पं सत्य धर्म प रायराः ॥ निर्जित्य परसैन्यानि प्र
जा धर्मे रा पालयेत ॥ १६ ॥ सत्य धर्म मा हात त्पर भै कन ॥ राज्य को पालना गर्नु
शत्रु को सैन्य लाइ ॥ जितिकन प्रजा लाई ॥ धर्म ले पालना गर्नु ॥ १६ ॥ पुष्यं पुष्यं
विचिरूयान्मूल छेदं न कारयेत् ॥ माला काल इवांगानि यथानायांति सारताम् ॥
॥ १७ ॥ फल फल टिपिकन जरो न उखेलि न्या पारि ॥ जस्तो मा लिले वगेचा मा विचा

॥ उ. चा ॥

॥ २४ ॥

रगर्ह नः न सैरा जाले प निप्रजालार्हः दुःख नदी कनकरलाउनु ॥ १७ ॥ अरिभिन्नु
दासीनमधस्थस्थ विरंगुरुं ॥ योननुद्यतिमं दान्ता सच सर्वत्र नश्यति ॥ १८ ॥ योशनु
योमित्रः योउदासीनः योमध्यमः योबुद्धिः योगुरुभनिबुद्धेन न्योघटियाबुद्धिभ
याकोनाशिंछ ॥ १८ ॥ अनायवयकर्त्ता च अनर्थकलहपियः ॥ आतुरे सर्वभक्षी
चनरः शीघ्रं विनश्यति ॥ १९ ॥ आक्ता आमदभंदा ॥ अर्घ्या लोखर्चगर्वा ॥ विना अ
र्थकलहगर्वा ॥ रोगलाग्न्यामासवैथी करवान्या ॥ सस्त्रा मानीस्त्रा चोडे ना सिंछ ॥ १९ ॥
ककाल कानि मित्राणि कोदेश कोवया गमौ ॥ कश्चाहं काच मे शक्तिरिति चिंत्य

॥ रामः ॥

॥ २४ ॥

मुकुर्मुकु ॥ २० ॥ कालकौनछः कोमित्रछन्ः कौनदेशहोः क्याखर्चकुंछः क्याआमदनि
कुंछः मकौनकुन्ः मेरोशक्तिकत्तिकोछः योबारंवारचिंतनागर्देरहनु ॥ २० ॥ सिंहा
देकंवकादेकं शिषेचत्वारि कुकुटात् ॥ वायसात्यं च शिषेचषट्शुनस्त्रीरिगर्दभात्
॥ २१ ॥ सिंहदेखिसकगुणा ॥ वकुलादेखिसकगुणा ॥ कुषुरादेखिचारगुणा ॥ कौवादेखि
पांचगुणा ॥ कुकुर्देखिछगुणा ॥ गदाहादेखितीनगुणा ॥ एनिसिकनुभंछ ॥ २१ ॥ प्रभू
तकार्यमल्पं वा योनरः कर्तुमिच्छति ॥ सर्वारंभेषु तत्कार्यं सिंहादेकं विधीयते ॥ २२ ॥
ठुलो कामभयापनि ॥ सानु कामभयापनि ॥ सर्वकार्यं न त्परभैकन सिंहकोचहर्घा

॥ उ. चा. ॥ इगर्नु ॥ २२ ॥ इन्द्रियाणि नु संयस्य वक्वन् पंडितो नरः ॥ कार्यकालोपयन्नानि सर्व
॥ २५ ॥ कार्याणि साधयेत् ॥ २३ ॥ सव इन्द्रियलार्कन वकुलार्जै परिआयाका वेला माहाका
र्यगर्नु ॥ वकुलासंग सकुणालिनु ॥ २३ ॥ प्रान्थानं च युद्धं च संविभागे च वंधुषु ॥
स्त्रियमाक्रम्य भुंजित शिष्ये च त्वारि कुंकुटान् ॥ २४ ॥ विहानै उठन्या युद्धगन्पा वं
धुवर्गलार्जवादिषानु ॥ स्वास्त्रिलार्जवलै सितभोगगर्नु ॥ रुतिचारकुरो कुषु रादेवि
सिकनु ॥ गुणभयाको ॥ कसैकोपनिलिनु ॥ २४ ॥ गूढमैथुनधूर्तत्वं काले चालय सं
ग्रहं ॥ अप्रमादमविश्वासं पंचशिष्ये च वायसात् ॥ २५ ॥ गोप्यगरिमैथुनगर्नु धूर्त

ऊनु ॥ वेला माघरला उनु नमानु ॥ विश्वास कसैको नमानु ॥ एति पांच थोक कौत्ता दे विर
सिकनु ॥ २५ ॥ वहाशी चाल्य संतुष्टः सुनिद्रः शीघ्रचेतनः ॥ स्वामिभक्तश्च शूरश्च घडेते
स्वान्तो गुणाः ॥ २६ ॥ पाया धेरै रवानु न पाया थोरै ले संतुष्ट कुंन्या ॥ थोरै निद्रा कुन्या च
डै चैतन्य कुन्या ॥ स्वामिका भक्ति राखनु ॥ शूरोपनिऊनु ॥ एति छथोक कुकुर दे वि सिकनु ॥ २६ ॥
अविश्रान्तं वहे झारं शीतोष्णं च न विंदति ॥ संतुष्टं च भवेन्नित्यं त्रीणि सिद्धेत गदभात् ॥ २७ ॥
न विशार्ज भारिवोकन्या चिसोता तोपनि नमान्या ॥ सर्वदा संतोषैमान्या ॥ इतीन् गदाहा
का सिकनु ॥ २७ ॥ विंशत्येते गुणा प्रोक्ता यस्तु कुर्याद्विचक्षणां ॥ स जैव्यतिरिषु न सर्वा

॥ बु. ना ॥

॥ २६ ॥

न जेय श्रम विषयति ॥ २८ ॥ इजो वीस गुरा भन्या को जो चतुर लिखन ॥ सो मनुष्य ॥ सबै शत्रु
कन जितिस वैले जितनु पनि कुंछन ॥ २९ ॥ यूयं शत वयं पंच विरोधं च परस्परं ॥ परै
राज्य माने तु वयं पंचोन्नरं शतं ॥ ३० ॥ निमिशय छौ हा मि पाच छौ ॥ परस्पर ॥ निमि हा
आ ॥ वैर छत पनि ॥ अको शत्रु आइ लाया ॥ निमि हा मि पांच अधिक शय छौ भनि युधिष्ठि
र ले डुर्योधन छे उभन्या ॥ ३१ ॥ हित्वा भित्वा च मर्माणि कृत्वा वैर मशान्तकं ॥ ज्ञातयः
समतायां नित्यः परः परस्वस ॥ ३२ ॥ आफू छुटिइ छ मर्म को कुराले काटि परस्पर वै
र गरिन मिल्या पनि दाजू भाइ फेर मिल छन ॥ जो शत्रु हो ॥ उशत्रु रहं छ ॥ आफू कुं दैन ॥ ३३ ॥

॥ रामः ॥

॥ २६ ॥

असूरवो यो मनुष्याणां मनुः संतप्तचेतसा ॥ परस्पराय कारेण पुंसो भवति विग्रहं ॥
॥ ३४ ॥ सूर्वनकुन्या मानी सले निरर्थ चिन्तना गरि परस्पर ॥ अपकार ले मात्र साधु ज
न को विग्रह होला ॥ ३५ ॥ एको दरा पृथ कयी वाये चरंति महार्णवे ॥ असाधना वि
नश्यंति भैरुं डाइ व पक्षिणा ॥ ३६ ॥ पेट एको छाटा उको दुइ भया को ॥ भैरु डा पंछि समु
द्र माहा ॥ साधना गरि हिडे छ ॥ आफू शत्रु जानि नर भैरु डा को नाश भये छन ॥ ३७ ॥
वसने सति कुर्वीत येन केनापि संहति ॥ अक्षवानर गोपुक्षौ पुरा दाशरथिर्यथा
॥ ३८ ॥ आपद माहा कसै छे उं भया पनि भजना गरि नार ना गर्नु ॥ श्री राम ले पशु गरा

॥ व. चा. ॥ कोपुछरसमाइ मित्रगरि आक्रा आपदातारनागरेछन् ॥ ३३ ॥ दुस्तरंसागरंतीरां
 ॥ ३७ ॥ समग्रं वानरं वलं ॥ अभुतं पूर्वं रामेरासेतुबंधश्च सागरे ॥ ३४ ॥ ठेरै वटोलभै आया
 साजुभयापनि ॥ हलुकगर्नु छैन ॥ वानरगणमात्रले समुद्रमासेतुबंधनागछन्स्त्री
 रामले ॥ ३४ ॥ विंताज्वरेमनुष्याणां मश्वानां मैथुनं ज्वरं ॥ असौभाग्यज्वरस्त्रीणां व
 स्त्राणां मातृपौज्वरं ॥ ३५ ॥ मनुष्यकोज्वरभन्याकोचिताहो ॥ घोडाकोज्वरमैथुनहो ॥
 स्त्रीकोज्वरपुरुषनभयाको ॥ कपराकोज्वरघामहो ॥ ३५ ॥ अधाजरा मनुष्याणां म
 नध्वावाजिनां जरा ॥ अमैथुनजरास्त्रीणां मश्वानां मैथुनं जरा ॥ ३६ ॥ धेरै हिडम्मा

॥ रामः ॥

॥ ३७ ॥

सुष्ववृद्धा ॥ नहिउन्माघोडावृद्धा ॥ मैथुनगन्यास्त्रीवृद्धा ॥ घोडाकोमैथुनवृद्धाहो ॥ ३६ ॥
 कष्टावृत्तिः पराधीनकष्टंवासो निराश्रयं ॥ भूतपूर्वार्थसंयुक्तसर्वकष्टं दरिद्रता ॥ ३७ ॥
 अर्काका अधीनभयाका ॥ जिउनुवडो कठिनकसैको आश्रयगरिवासवसनुपनिक
 ठिनहुन्छ ॥ अधिधनीपछि कंगालभयाकोपनिसवैभंदाकठिन ॥ ३७ ॥ अर्थिनो व्या
 धितो मूर्खप्रवासी परसेवकः ॥ जीवतोपिमृताः पंचपंचैते दुःखभागिनः ॥ ३८ ॥
 सर्वदामाग्न्या १ रोगी २ मूर्ख ३ विदेशी ४ चाकरी ५ इषांच सर्वदाको जिउदाछन्
 पनि ॥ मन्मावरोवरअभागीभन्नु ॥ ३८ ॥ यो यत्र नित्यमायाति भुक्तं चापि दिने दिने

॥ बु. चा ॥ सतवल घुतां याति यदि शकस मो नरः ॥ ३९ ॥ अर्का को घर नित्य जांचः नित्य
॥ १५ ॥ न वोलाइ बांछन ॥ सति गर्ना मा निसइइ समान भया पति हनु क भंनु ॥ ३९ ॥
परं न पर वस्त्रं च पर पानं पर स्थियः ॥ परस्प च गृहे वा संशक स्या पि श्रियं हरे
न ॥ ४० ॥ अर्का का अन्न वस्त्र अर्का को चहू मा चहू नु ॥ परस्त्री गमन गर्नी
अर्का को घर मा वसनु ॥ इन्द्र तुल्य भया पति लक्ष्मी घट ती ऊंच ॥ ४० ॥ अ
शो चो निर्धनो विद्वान् शोच्यः पुत्रवान्नरः ॥ अशो चो विधवानाशी पुत्रपौत्र
प्रतिष्ठिता ॥ ४१ ॥ धन भया को छैनत पति ॥ पंडित छैनत शोक न गर्नु ॥ पुत्र भया

॥ रामः ॥

॥ २८ ॥

व भया को मनुष्य को धन छैनत पति ॥ पंडित छैनत शोक न गर्नु ॥ पुत्र भया
को मनुष्य को धन छैनत पति शोक गर्नु ॥ छोरा नाति भया को विधवा भ
या को छैनत पति शोक गर्नु ॥ ४१ ॥ विभवे सति पूज्यं तेन शरीराणि देहि
नां ॥ चांडालोपिनरश्चेष्टो यस्यास्ति विपुलं धनं ॥ ४२ ॥ धन भया को मनु
ष्य को सभसा गर्छन ॥ मनुष्य को शरीर को मान को हि गर्दैन ॥ चांडाल छैनत प
ति ॥ जस्का धन वहुत छ ॥ सोहि ठुलो ॥ ४२ ॥ धन मा ऊपरं धर्म ॥ धने सर्वे प्र
तिष्ठितं ॥ जीवंति धनि नो लोके मृता ये त्वधरा नराः ॥ ४३ ॥ धर्म भया को प

॥ उ. चा. ॥
॥ २९ ॥

धनैलेकुंछ। धनलेसभकापतिछा भारीकुछ जो धनीछन् जिउदाउसैकनभ
नु। सुसलोकमाजोनिर्धनीछन्। जिउदाछतपनि। सचैवरोवरछन्॥ ४३ ॥
अतिसंपदमापनेभैतव्यपतनाइयं॥ अत्युच्चशिखरारूढसत्त्वजुरापा
तितः॥ ४४ ॥ वहुतसंपतिभयादुःखपाउंछ। अतिउच्चपर्वनगया। वज्रपात
कुंछ अलगोभयापछिनिश्चयवसुछ॥ ४४ ॥ कोभक्षोभक्षकोनित्यंकुसु
खानिचरोगिरां॥ यस्यभार्यात्वसंतुष्टाकंचनस्यसुखंगृहे॥ ४५ ॥ सर्वेधोक
खान्या। योरखान्या। नखान्या। विचारकुदेन। सर्वदारोगीभयाकोसुखकुदेन

॥ रामः ॥
॥ २९ ॥

जस्कीस्त्रीअसंतोषीछ जस्काघरमाकैलेसुखछेन॥ ४५ ॥ सुभिक्षं
कर्षतेनित्यंसुखंनित्यंसरोगिरां॥ भार्याभर्तुवशायस्यतस्यनित्योत्स
वंगृहे॥ ४६ ॥ इतिगर्वामनुष्यकन। महासुभिक्षकुंछ निरोगीकन।
महासुखैछ। जस्कीस्त्रीआफ्नावशछ। तस्काघरनित्यउत्सवछ सुखप
नित्यसलाईछ॥ ४६ ॥ सर्वपरवशंदुःखंसर्वमात्मवशंसुखं॥ इतिदि
यासमासेनलक्षणांसुखदुःखयो॥ ४७ ॥ पराइकावशपनु। सबभं
दादुःखहोआफ्नावशसबभया। कसैकोअंकुशनभयाकावरोवरसु

॥ उ-चा- ॥ ख छे म ॥ सुख दुःख को संक्षेप कारणा सति भनि जानु ॥ ४७ ॥ सुख स्थानं
 ॥ ३० ॥ नरं दुःखं दुःख स्थानं नरं सुखं ॥ सुख दुःख मनुष्याणां चक्रवत्यरिवर्त्तते
 ॥ ४८ ॥ सुख भया पछि दुःखं छ ॥ दुख भया पछि सुखं छ ॥ तस्कारणा
 सुख दुःख रथ काच कीर्त्तये मु छ ॥ ४९ ॥ वक्र भिमुख संघाते रन्यो न्यपशु
 वृत्तिभिः ॥ छादयंति गुरां न सर्वान् मेघै रिव दिवा करं ॥ ४९ ॥ वक्र नै मुख
 को स मुदा य भया ॥ पशु कार्त्तुं बुद्धि ग न्या ले भला मनुष्य को गुरां मे घले
 सूर्य लाई ॥ ठा का र्त्तुं ठा क छ ॥ ४९ ॥ अस तां सह संगे न को न या न्यध

॥ रामः ॥

॥ ३० ॥

मां गतिं ॥ पयो पिशो डिनी हस्ते मय मित्यभिधीयते ॥ ५० ॥ साधु असाधु को
 संग भया घटिया बो ला उ छ ॥ मद वेच न्या ले दूद ल्या या प नि म दै हो ला भनि
 छन् ॥ ५० ॥ अस त्सं प र्क दोषे रा अध मायां ति मा ध वः ॥ मार्गे स्ति मि र दोषे रा
 स मो पि विष माय ते ॥ ५१ ॥ असाधु सित संस र्ग भया ॥ साधु प नि असाधु ऊं छ
 अध्या रो भया प छि व रो व र वा यो प नि ॥ उ च्च खा ल दे खिं छ ॥ ५१ ॥ उ त्त मै सह सं
 गे न को न या ति स मु न्न ति म् ॥ मूर्छा नृणां नि धार्य ते ग्रं धि ते क सु मैः सह ॥ ५२ ॥
 उ त्त म सं ग ग न्या ॥ घटिया प नि उ त्त म ऊं छ फु ल सित उ न्या को नृणां प नि शि र मा

॥ वृ. चा. ॥
॥ ३९ ॥

लाइव ॥ ५२ ॥ किं करिष्यति संपर्कः स्वभावो दुरतिक्रमः ॥ पश्यामुफलमध्यस्थः कषा
योनास्त्रतांगतः ॥ ५३ ॥ भलासितसंगतभयापनि ॥ स्वभावदुतनैः न ॥ आमुकाफलमि
त्रकोकोयो ॥ अमिलोगुलियोकुंदैः न ॥ ५३ ॥ शर्कराशतभारेण मध्ये निवप्रतिष्ठितं ॥
मधुक्षीरसमावृष्टिनिवकिं मधुरायते ॥ ५४ ॥ शरवरशयभासीलीकनः ॥ नीमकाफल
रोप्यापनि ॥ महद्दसदाहिर्कंदैरह्यापनि ॥ नीमगुलीयोकुंदैः न ॥ ५४ ॥ पुस्तकेषु च
याविद्यापरहस्त्रेषु यद्वनं ॥ कार्यकाले च संप्राप्ते न सा विद्या न तद्वनं ॥ ५५ ॥ पुस्तक
मालेख्याकाविद्या ॥ परार्थकाहातमादियाको धनः ॥ काममापरिआयाकावेलासा ॥ तयोः

॥ रामः ॥
॥ ३९ ॥

विद्यापनि धनपनिकामपदेन ॥ ५५ ॥ दूरस्थानि च मित्राणि निस्नेहाश्चैव बांधवाः ॥
प्रयोजनं किं कर्तव्यं मर्थितो निःफलानि च ॥ ५६ ॥ ताडाभयाको मित्रः ॥ प्रीतिनभ
याको भाइ ॥ क्याकामपाहियला ॥ माग्याको ॥ नपायाजस्तोहो ॥ ५६ ॥ अटव्याक्रमपु
ष्पाणि दूरस्थाश्चैव बांधवाः ॥ कान्ताचालेख्यभूताचयः ॥ कालेनोपतिष्ठति ॥ ५७
वनमाकोफलः ॥ ताडाभयाकोबंधुवर्गः ॥ मित्रामालेख्याकीस्त्री ॥ एतिकांममाआ
उदेन ॥ ५७ ॥ पश्यावचनहीनश्च कर्महीनश्च योनरः ॥ निरर्थाश्चैतनायस्य भस्म
न्याकृतयो यथा ॥ ५८ ॥ बुद्धिलेहीनभयाको कर्मलेहीनभयाको मनुष्यजिउनु

॥ व. च ॥ अर्थ छ खरानिमा आहुति शल्या जसो हो ॥ ५८ ॥ छाग युद्धं अथि श्राद्धं प्रभाते मेघ
 ॥ ३२ ॥ डंवरं ॥ डं पत्नो कलहश्चैव क्षणमात्रं न तिष्ठति ॥ ५९ ॥ बाका को युद्ध अथी मुनी को श्रा
 द्ध प्रातः काल मा भया को मेघ ॥ स्त्री पुरुष को कलह क्षण मात्र पत्नी रहं दैन ॥ ५९ ॥ निः
 फला कृपणो सेवा निष्फलारति चानुरे ॥ दोष संयुक्त शीलस्य श्रुतिर्विप्रस्य निष्फला
 ॥ ६० ॥ कृपणी मानी सृष्टे उ को सेवा डर लेहत पतले रतिग न्या को ॥ रोगी मनुष्य ले
 स्त्री भोग ग न्या को ॥ दोष ले युक्त भया को ॥ बाल रा ले प ह्या को वेद निष्फल भं छन्
 ॥ ६० ॥ अहिरण्य मदासी कं गृह गोर सवर्जितं ॥ प्रतिकूल कलत्रं च नरक स्थापरो

॥ रामः ॥
 ॥ ३२ ॥

विधिः ॥ ६१ ॥ दौलथ भया को दास दासी न भया को ॥ गा इ को दूदन भया को ॥ भन्या मा
 विकल्प नो ग न्या स्त्री सति नरक भनु ते ही हो ॥ ६१ ॥ वरये कुल जां प्राप्नो विरूपा
 मपि कन्यका ॥ सुरू पिणी वनी च स्य वैवाह्यं सहश कुले ॥ ६२ ॥ वडाले वडा कुल
 की कन्या ॥ नरा स्त्री भया पति विवाह गर्नु ॥ नीच को रा स्त्री छत पति ॥ विवाह न गर्नु ॥ चरो व
 र कुल मा गर्नु ॥ ६३ ॥ विषाद प्य मृतं ग्राह्यं म मेधा दपि कांचनं ॥ नीचा दप्युत्र मा वि
 या स्त्री रत्नं डकुता दपि ॥ ६३ ॥ विष बाट पति अमृत जिकि लिनु ॥ स्त्री रत्न घटिया
 कुल देषि लिनु ॥ ६३ ॥ कस्य दोषं कुले नास्ति व्याधिना को न पीयते ॥ को न न व्यस

॥ बु. चा. ॥ नं प्रा प्रंकसा श्रीश्चनिरंतरं ॥ ६४ ॥ कस्का कुलमा दोष छैनः कसलाइ रोग भया को छैन च
 ॥ ३३ ॥ सन कसले पाया को छैनः लक्ष्मी सदा कस्का ऊंछ ॥ ६४ ॥ दोषोप्यस्ति गुरोप्यस्ति निर्गुरो
 षपि जंतुषु ॥ सुकुमारस्य पद्मस्य नालो भवति कर्कशां ॥ ६५ ॥ दोषगुरा न भया को प्राणी
 छैनः वक्रत को मल कमल छत पनि डाढ मा हा काढा लेख सौछ ॥ ६५ ॥ अमृतं शिशिरे
 वाहिः अमृतं क्षीर भोजनं ॥ अमृतं गुरावती भार्या अमृतं बाल भाषितं ॥ ६६ ॥ शिशिरम
 नुमा अमृत आगोः क्षीर भोजन पनि अमृत गुरावती स्त्री पनि बाल ख को बो लि अ
 मृत तुल्य हो ॥ ६६ ॥ दुध भाषा कृता बारी दुध्वं भश्च क्षमी प्रभुः ॥ दुध्वं भा च सुहृत्वा

॥ रामः ॥
 ॥ ३३ ॥

री दुध्वं भं वचनं प्रियं ॥ ६७ ॥ प्राकृतं संस्कृत वारी अपराध मा फग्या प्रभु प्रिय बो
 लना स्त्री पिमारे लाया वचन सति दुध्वं भ ऊंछ ॥ ६७ ॥ नदीनां जाहूवी श्रेष्ठं नारीणां
 च पतिव्रता ॥ मनुष्याणां नृपं प्राकृतं देशानां यत्र निवृति ॥ ६८ ॥ नदी विषय मा गंगा
 स्त्री माहापतिव्रता मानी सुमा राजा देश मा मिल्यो श्रेष्ठ भं नु ॥ ६८ ॥ पुत्र पौत्र समा
 कीर्ण दासी दास समाकुले ॥ भार्या विरहितं पुंसां यथारण्यं तथा गृहं ॥ ६९ ॥ छो
 राना तीस वै प्रकार ले दासी दास ले युक्त भया को घर छत पनि स्त्री रहित छ अरण्य
 वन जस्तो छ ॥ ६९ ॥ सर्वेषां मेवरत्नानां स्त्री रत्नं हि अनुत्तमं ॥ तस्मात्तदर्थं निरता स्तया

॥ बु. चा ॥

॥ ३५ ॥

वासुशीलाहिकुलस्त्रियः ॥ ७६ ॥ घरलेपनिरक्षा कुंदैनः दाजुभाइः लेपनिरक्षा
गर्नुसकदै नः वाधिकनपनिरक्षा कुंदैनः स्त्रीकावधियाशीललेमात्ररक्षा कुंदैनः ॥ ७७
नदीपानयने कुलं नारीपानयने कुलं ॥ नारीणां च नदीनां च स्वच्छंदललितागतिः ॥
७७ ॥ नदीलेतीरखसाउछन् स्त्रीलेकुलखसाउछन् नदीरनारीस्वच्छंदगतिछं
७७ ॥ लतापार्श्वस्थितं वृक्षं भृत्यं पार्श्वस्थितं नृपः ॥ पार्श्वस्थं पुरुषं योषिद्वेष्टयं
तिनसंशयः ॥ ७८ ॥ लहरालेआफ्नानजीककाबुक्षसमाउछन् राजालेनजीक
कासेवकपत्न्याउछन् स्त्रीलेपनिनजीककापुरुषतुल्याउछन् यस्मासंदेहछे

॥ रामः ॥

॥ ३५ ॥

न ॥ ७८ ॥ नैवपश्यतिजानांधकामांधोनैवपश्यति ॥ नपश्यन्तिमदोन्मत्तअधीदो
षंनपश्यति ॥ ७९ ॥ जन्मैकोअंधाकामकोअंधाअहंकारधनधनधेरकुन्याः स
तिलेदेखदै नः अंधीभन्तु ॥ ८० ॥ जीर्णमन्त्रं प्रसंसन्तिभार्याचगतयौवना ॥ रण
प्रत्यागतंभूरंशस्यंचगृहमागतं ॥ ८० ॥ मनुष्यकोखाइपत्न्याकोअन्नः वयसग
याकीस्त्रीसंग्रामवाटजिटिफुर्किआयाकोभूरघरल्याइपुण्याकोअन्नरुतिस
हाउछन् ॥ ८० ॥ लक्ष्मीलक्षणाहीनेचकुलहीनेसरस्वती ॥ अपात्रेरमतेनारी
गिसेवर्षतिवासवः ॥ ८१ ॥ लक्षणाहीनमनुष्यछेउंकोलक्ष्मीहीनकुलमावि

॥ वृ. चा. ॥

॥ ३६ ॥

अषाढ मास हारो गी रह न्या स्त्री. पर्वत मावस्या को पानि काम लाग्ये न ॥ ८१ ॥ यस्य भा
र्या विरूपाच कस्मली कलह प्रिया ॥ उन्नरोन्नरवादी च सा जरा न जरा जरा ॥ ८२ ॥
जस्की स्त्री न रासी कलह गन्या ॥ प्रतिवादि रूगदिया ॥ ते स पुरुष लाइ बुढो भंनु बु
ढो लाइ बुढो भं दैन ॥ ८३ ॥ यस्य भार्या सुरूपाच भर्तार मनु गामिनी ॥ नित्यं मधुर
भाषी च सा श्रिया न श्रिया श्रिया ॥ ८४ ॥ जस्की स्त्री सुरूप को मल मन पर्दो गन्या
मिथो बोल न्या ॥ तस्कार स्त्री ते ही हो संपत्ति लाइ लक्ष्मी भं दैन ॥ ८५ ॥ यस्य भार्या मु
हे नित्यं शुनी व परी गर्जति ॥ तस्य सी दंति गात्रा शि पद्मिनी वहि मागमे ॥ ८६ ॥

॥ रामः ॥

॥ ३६ ॥

जस्का स्त्री कु कु नी जस्तो गर्जि छी ॥ तस्य पुरुष का शरीर शिशिर माहि उं पा या को कम
ल भै गदै जां छु न ॥ ८७ ॥ यस्य भार्या गृहे चैव मातै वहि त कारिणी ॥ वर्द्धते तस्य
गात्रा शि शुक्ल पक्षे यथा शशी ॥ ८८ ॥ जस्का स्त्री घर मा आमा ले हित गन्या भै ग
र्द्ध तस्य पुरुष को शरीर शुक्ल पक्ष को चंद्र मा वढ दा भै वढ छ ॥ ८९ ॥ किं जातै वडु
भि पुत्रैः शोक श्रुता कार कैः ॥ वर मे कं कु लालं वी यत्र विश्वास्य ते कुलं ॥ ९० ॥
शोक संताप दिना छोरा ॥ धेरै भया ले क्या गर्नु ॥ कुल कनथा मन्या साधु विद्या वं
त ॥ रु कै भया पवि को ऊं छ ॥ ९१ ॥ रुका भार्या त्रयः पुत्राः द्वे हली दश धेनवः ॥ क

॥ व. चा. ॥

॥ ३७ ॥

कन्या कालावसाने च न ते यास्यंति विक्रियां ॥ ६७ ॥ एक स्त्रीः तिन छोरा दुइ हलद
शगाइ दुहना पछि वाट एक कन्या जस्का छुन ॥ त्यो मुनु ख्यालाइ गाहो पदै न ॥ ६८ ॥
यष्ट्या वहव पुत्राय शे को पि ग यां व जे न ॥ यजे द्वा अश्व मेधे न नीलं वा वृष मुत्सजे
न ॥ ६९ ॥ पुरुष ले छोरा धेरै उत्पन्न गराउनु ॥ सवै ग या मा मे ॥ पिंड न दिया एक अ
वस्य जाला ॥ ग या न ग या ॥ अश्व मेध को पुरा प कृत्या ॥ नील वृषोत्सर्ग ता ग ली ॥ ७० ॥
एके न शुक्र वृक्षे रा पुष्पि ते न सुगंधिना ॥ द ह्य ते न व नं सर्वे कुपवे रा कुलं यथा
॥ ७१ ॥ एकै शुक्रा को वृक्ष मा ॥ आगो ला या पछि ॥ सव व न ज सौ द छ ॥ कुपुत्र

॥ राम ॥

॥ ३७ ॥

ले कुल कन त सौ पो ल्छ ॥ ७२ ॥ एके ना पि सु वृक्षे रा पुष्पि ते न सुगंधिना ॥ बास्यं ते न व नं
सर्वे सुपुत्रे रा कुलं यथा ॥ ७३ ॥ एकै शुक्र वृक्ष कुल को गंध ले ॥ सवै व न सु वा स ग र्छ न
त सौ संपूत एकै ले कुल थाम छ ॥ ७४ ॥ यस्य पुत्रा व शानि न्या भार्या छं दानु गामिनी
विभवे च पि संतुष्टा स्वर्गे तस्य महीयते ॥ ७५ ॥ जस्का पुत्र आक्रा व श मा छ न चा कर
स्त्री ॥ मन मा हा को अभि प्रा य जानि ॥ न हल ग र्छ न ॥ धन भ या प नि न भ या प नि ॥ संतोष
ग र्छ न त सौ स्वर्ग भं तु भूमि मा भ या प नि ॥ ७६ ॥ ते पुत्रा ये पि तुर्व श पा स पि ता य सु
पोष का ॥ तन्मित्रं यत्र विश्वास सा भार्या यत्र निवृति ॥ ७७ ॥ जस्का छोरा वा वा का व

॥ उ. वा. ॥ शम्भु तेहि छो सभंनु । जस लेपाल नाग यो । सो इवावु हो । विश्वास जस छे उ गरिंछ
॥ ३८ ॥ मित्र तसै कन भंनु । स्त्री जस छे उ चित्र वस्यो । उ सै लाई भंनु ॥ ३९ ॥ यस्मिन् जीवन्ति नि
विषा मित्राणि बांधवा थवा ॥ सफलं जीवन्तं तस्य आत्मा र्थं को न जीवति ॥ ४० ॥
जस ले जिउ दावा स रामि व । दाजू भाइ । जिउ छ सफल उ सै जिया को छ । आक्रा
जिउ मात्र पालित को जिउ दैन ॥ ४१ ॥ स जीवति गुणाय स्य यस्य धर्म स जीव
ति ॥ गुण धर्म लेहीन सौ निः फलं तस्य जीवितम् ॥ ४२ ॥ जस्का गुण धर्म छ
जिउनु । उ सै कन भंनु । गुण धर्म लेहीन भै । जिउनु निष्फल ॥ ४३ ॥ वाचास

॥ रामः ॥
॥ ३८ ॥

रत्न ती यस्य भार्या रूपवती सती ॥ लक्ष्मी त्वागवती यस्य सफलं तस्य जीवितं ॥ ४४ ॥
जस्का मुख मा सरस्वती छ । रूपवती पतिव्रता स्त्री छ । दान गर्नु सामर्थ्य छ । लक्ष्मी
भै कन जिया सफल । त सै लाई भंनु ॥ ४५ ॥ धर्मार्थ काम मोक्षा रां यस्यै को पि
न विद्यते ॥ अजा गल कान स्येव निरर्थं तस्य जीवितं ॥ ४६ ॥ जस मनुष्य । धर्म काम
मोक्ष । रुकै थो कप निछे नत । त्या मनुष्य वा का का गला गला मा दूद जु दिया ज
स्तो दूद दिना भन्ना । होइन । तसर्थ । जूउनु व्यर्थ हो ॥ ४७ ॥ सत्य धर्म विहीन स्य
दिनेयां तिच विक्रियां ॥ मलो ह कार भस्त्रे वस्त्र यं चैव प्रजीवति ॥ ४८ ॥ सत्य धर्म

॥ व. चा ॥ लेही न भेदि न व्यतीत कुंछ न । तस्को जिया को लोह कार को खला सी जस्तो हो ॥ २७ ॥
॥ ३२ ॥ शत्रोरपि गुणा वाच्या दोषो वाचा गुरोरपि ॥ युक्ति युक्तं वचो ग्राह्यं न वाच्यं गुरु गौ
रवा ॥ २८ ॥ शत्रु को पनि गुण भंनु । गुरु को पनि दोष भनु । गुरु लाई पनि भारि
ता न गर्नु । सत्य वादी ऊ नु ॥ २९ ॥ अकर्त्तव्यं न कर्त्तव्यं पारो कंठ गतैरपि ॥ कर्त्त
व्यं मेव कर्त्तव्यं पारो कंठ गतैरपि ॥ ३० ॥ प्राण कंठ बाढ जानु लाग्या पनि न ग
र्ना काम अवश्य गर्नु । तसर्थ यथार्थ गर्नु ॥ ३१ ॥ दुर्जनै सह संगे न सुजनो वि
वितस्यति ॥ प्रसन्न जल मित्या ऊ कर्द्दमे कलुषीयते ॥ १०० ॥ दुर्जन संग भया

॥ रामः ॥
॥ ३२ ॥

॥ बु. चा. ॥ सज्जनपनिनासिंछ जस्तो निर्मलजल। हिलोलेधमिली ऊं छ तसौ संग
॥ ४० ॥ दोष हो ॥ १०० ॥ इति श्री चानके सारसंग्रह द्वितीय शतकं समाप्तं ॥ ३९ ॥

॥ रामः ॥
॥ ४० ॥

कालेचरिपुरासंधिकालेचमित्रसंग्रह ॥ कार्यकारणमाश्रित्य कालं क्षपति पं
डितः ॥ १ ॥ दिनसमयका फूल लेश ऊं छ। समयका फूल ले मित्र ऊं छ। शा
नीजनले समय हेरिका जगर्नु ॥ १ ॥ कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजा
कालः सुप्तेषु जागर्ति कालो हि दुरतिक्रमः ॥ २ ॥ समयले सृष्टिगरा उं छ स
मयले संहार गर्छ। सबै थोक गर्ना समय हो ॥ २ ॥ कालात्परोहते वीजं फलं
कालात्पवर्तते ॥ कालात्पवर्तते सृष्टि पुनः कालोपि संहरेत् ॥ ३ ॥ काल
माहा वीज छर्नु। काले ले वीज उ पं छ। काले ले फल फल ऊं छ। काले ले सृ

॥ व. चा. ॥ ष्टिगर्ह. फेरिकालैले संहार गर्ह. तसर्थसव चाहिकाल ठुलो ॥ ३ ॥ खंडिशो
॥ ४९ ॥ भूमिरापश्च चार्कानलमारुत ॥ सर्वसंहरने कालस्तस्मात्कालो महत्तरं ॥ ४ ॥
 आकाशदिशा भूमिपानिचंडसूर्यवायु रति सवैकालले संहार गर्ह तसर्थका
 लबडो हो ॥ ४ ॥ किं करिष्यति वक्ता च श्रोता यत्र न विद्यते ॥ न त्रक्षपरा कथा
 मेरजकः किं करिष्यति ॥ ५ ॥ सुन्या न भया काठाउमा बोल्या को क्यालाग्छ ना
 गार ह्या का गाउमा धोविको क्यालाग्छ ॥ ५ ॥ कदलीवनमध्यस्थो वह्निमंडप
 राक्रम ॥ अविवेकी जनस्थाने गुरावान् किं करिष्यति ॥ ६ ॥ केराका बोणमाआ

॥ रामः ॥
॥ ४९ ॥

गाको पराक्रम छैन ॥ विवेक न भया काठाउमा गुराजी जनको केही सी पछैन
 ॥ ६ ॥ प्रलये भिन्न मर्यादा भवन्ति किल सागरा ॥ सागरा भेद मिच्छन्ति प्रलये
 पितसाधवः ॥ ७ ॥ सति गर्नु ॥ सति न गर्नु ॥ भन्या कामर्यादा साधुजन संग ऊं
 छ ॥ प्रलय कालमा ॥ समुद्र ले मर्यादा ना घिजां छ ॥ साधुजन ले प्रलय काल
 मा पनि मर्यादा छोददै न ॥ ७ ॥ मेरुश्चलति कल्पाते मर्यादा सागरस्य च ॥ प्र
 तिपन्न महासत्त्वान चलन्ति कदाचन ॥ ८ ॥ प्रलय कालमा सुमेरुपनि चल्छ
 समुद्र ले पनि मर्यादा ना घिछ ॥ साधुजन ले दुःख सुख मा पनि कुमार्ग च

॥ उ. चा. ॥ लदेन ॥ ८ ॥ विशते स्त्रीषु चापल्यं विशते ब्राह्मणे न पः ॥ पारुष्यं विशते नीचैः दयासा
॥ ४२ ॥ धुषु विशते ॥ ९ ॥ स्त्रीहे उचंचलता ऊंछ ॥ ब्राह्मणहे उतप ऊंछ ॥ नीचजनहे उहुडा
 भिऊंछ साधुजनहे उ ॥ दयाधर्म ऊंछ ॥ १० ॥ साधुसम्मानमात्रेण भवन्ति देहविक्रिया
 उपकारशतेनापि दुर्जनः केन गृह्यते ॥ १० ॥ साधुजनलाइसंग गदो देहविके रभ
 नि आ फ्राऊंछ ॥ शयगुरा लाया कोछ तपनि ॥ दुर्जन आ फ्राऊंछ देन ॥ १० ॥ बुधबोधा
 निशास्त्राणि नाबुधः सास्त्रको बुधः ॥ प्रत्यक्षेपि कृते दीपे चक्षुहीनो न पश्यति ॥ ११ ॥
 सज्जनभन्या ॥ शास्त्रका कुरा गदा बुझिछ ॥ मूर्खलाइ शास्त्रका कुरा ले बुझ्ना छैन ॥ प्रत्यक्ष

॥ रामः ॥

॥ ४२ ॥

दीपवाली राख नुर ॥ आखा कुन्या सबै देखछ ॥ काराले केहि देखेन न सत्तै हो ॥ ११ ॥
 नाशिके लफला कारा दृश्यते केपि सज्जन ॥ अन्येपि वदरा कारा वहिरे च मनोरमा ॥ १२ ॥
 सज्जनभन्याका ॥ बाहिर बसो ॥ भित्र मसिना नरिवर जस्ता ॥ दुर्जनभन्या बाहिर मसिना
 भित्र बस्वा वयर जस्ता ॥ १२ ॥ चन्दनं शीतलं चंद्र चंद्रने ननु चंद्रमा ॥ चंद्रचंद्रनयो म
 ध्ये साधुसजन शीतलं ॥ १३ ॥ शीतलभन्याको श्रीखंड चंद्रमा ऊन ॥ श्रीखंड चंद्रमा
 भंदा ॥ साधुजनको संग मशीतल हो ॥ १३ ॥ अधमाधन मिछ्ती पीति मिछ्ति
 मध्यामा उत्तमा मान मिछ्ति ॥ मानं हि महतां धनं ॥ १४ ॥ नीचजनले धनको इच्छा ग

॥ व. चा. ॥ छ. मध्यमजन प्रीतिको इच्छा गर्छ. साधुजन मानको इच्छा गर्छ. माराभन्याको साधुज
॥ ४३ ॥ नको धन कुन ॥ १४ ॥ मक्षिका वरामि छंति धनमि छंति पाथिवा ॥ नीचा कलहमि छं
 ति शांतिमि छंति साधव ॥ १५ ॥ भिंघाले घायारुचा उंछ. राजाले धनरुचा उंछ नीच
 जनले कलहरुचा उंछ. सज्जनले शांतिरुचा उंछ ॥ १५ ॥ इतरे चार्थमि छंति रूपमि
 छंति दारका ॥ ज्ञातयः कुलमि छंति स्वर्गमि छंति तापसा ॥ १६ ॥ अधमजनले धन
 इच्छा गर्छ. कन्या हरु रूप इच्छा गर्छ ज्ञाति हरु गोत्रका कुल इच्छा गर्छ. तपस्वी हरु स्व
 र्गका इच्छा गर्छ ॥ १६ ॥ अतिल्लेशेन यद्वयमति लोभेन यत्सुखं ॥ परपीडा च यावृ

॥ रामः ॥

॥ ४३ ॥

तिनैव साधुषु विद्यते ॥ १७ ॥ वडा कष्टले धन कमाउने. लोभले सुख गर्नु. परलाई
 पीडा गर्नु. सतिथोक सज्जन थाजि कुंदैन ॥ १७ ॥ अशक्य नारभे त्याज्ज अकार्य नैव
 कारयेत् ॥ स्वल्प कार्य न कुर्याच्च निष्फलं नैव सेवयेत् ॥ १८ ॥ सज्जनलेन सकन्या
 काज आरंभ गर्दैनन्. लोभदेषायापतिकु कर्म गर्दैनन्. नीच काम गर्दैनन्. निष्फ
 ल कुन्या ठाउमा सेवा गर्दैनम् ॥ १८ ॥ शैले शैलेन मानिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे ॥ साध
 वोनहि सर्वत्र चंदनं न वने वने ॥ १९ ॥ सर्वे पर्वतमा मारि कुंदैन. सर्वे हातिका मस्त
 कमा मोटि कुंदैन. सर्वे थानमा सज्जन कुंदैन. सर्वे वनमा श्रीखंड कुंदैन ॥ १९ ॥

७. चा. ॥
॥ ४४ ॥

परकार्ये पु पु का त्मा स्वकार्ये क्षि प्रसाधकः ॥ सुहृत् कार्ये पु निर्वृत्तिराज कार्ये पु विक्रम
॥ २० ॥ पराया का काज मा युक्ति ला उ नु ॥ आ फु काज मा चा डै सिद्ध गर्तु ॥ मित्र का काज
मा निश्चय गर्तु ॥ राजा को काज मा ॥ बल ला उ नु ॥ २० ॥ जल लेखे व नी चानां यत्कृतं त
न दृश्यते ॥ अचलेन च साधनां शिला लेखे व निवृत्ति ॥ २१ ॥ नीच जन लाई कति उ
पकार गरि पनि देय दैन ॥ पानि मा पानि ले लेख्या जस्तो ॥ साधु जन लाई ॥ एक वेर उ प
कार गन्या को ॥ हुं गा मा लेख्या जस्तो जन्म मे ठि दैन ॥ २१ ॥ महता मा पदः संति महता
मेव संपद ॥ इतरे सु मनुष्ये पु ना पदो नैव संपदः ॥ २२ ॥ वडा मनुष्य लाई सुख पनि धे

॥ रामः ॥
॥ ४४ ॥

रै ॥ सुख पनि धेरै ॥ इतर छु चालाई सुख पनि थोरै ॥ सुख पनि थोरै ॥ २२ ॥ शंभु सुख नि अ
र्के रा वस्त्र शेषे रा चंड मा ॥ विष्णुः स्मर रा मा त्रे रा महान्तः कर संपुटै ॥ २३ ॥ आ क को फुल
चढाया महा देव संतुष्ट कुंछ ॥ वस्त्र चढाया चंड मा संतुष्ट कुंछ ॥ मन मनै स्मर रा ग न्या विष्णु
संतुष्ट कुंछ ॥ वडा पुरुष लाई ॥ हात जोरि नमस्कार गर्दा संतुष्ट कुंछ ॥ २३ ॥ लेखकः पाठ
कश्चैव ये चान्ये शास्त्र चिंतका ॥ सर्वे व्यसनि नो मूढा क्रिया वंतश्च पंडिता ॥ २४ ॥ लेखन्या
पहू न्या ॥ पंडित ॥ सुनि ले लेख ना पहू ना को ॥ अभ्यास मात्र गर्दछ ॥ काम उरु दैन ॥ तिन
हुरु लाई ॥ व्यसनी भंनु ॥ मूर्ख भंनु ॥ जो काम काज गर्दछ ॥ पंडित भंनु तेहि हो ॥ २४ ॥

॥ बु. चा. ॥ वज्रमुक्ताश्ववाशिज्यं राजसेवातपोवनं ॥ धीराश्रत्वारिकुर्वन्तिकातराकृषिवाहना ॥ २५ ॥
 ॥ ४५ ॥ हेरामोदिघोडाकावापार. राजाकोसेवा. तपस्या. ईचारकामज्ञानीजनलेगर्वाङ्गन्. कातर
 रजनलेखेतिगर्हन् ॥ २५ ॥ वजेदुनार्थीवाशिज्यं विद्यार्थीचवकुश्रुतं ॥ अनुकालमपन्या
 र्थीनृपतिं --- ॥ २६ ॥ धनइच्छागर्वाले. व्यापारगर्ह. विद्याकोइच्छागर्वालेव
 कृतशास्त्रपह्नुत्पुत्रार्थीलेअनुकालमाभोगगर्हन्. मानइच्छागर्वाले. राजाकोसे
 वागर्हन् ॥ २६ ॥ सुखं पद्मदलाकारं वाचाचंडनशीतलं ॥ हृदये कर्तृकानुल्यं वितयं
 धूर्तलक्षणां ॥ २७ ॥ कमलकाफलजस्तोमुखगर्वावचनश्रीरवंडजस्ताशीतलग

॥ रामः ॥
 ॥ ४५ ॥

र्वा. हृदयमा. कर्तृनाजस्तोङ्गन्यामनुष्यधूर्तभंतु ॥ २७ ॥ दुर्जनः प्रियवादीचनैवविश्वा
 सकारणं ॥ मधुस्रवतिजिहाये हृदिहालाहलंविषं ॥ २८ ॥ जिहामागुलियोकुंछुपिया
 रोवचनबोल्छु. विश्वासकुंदैन. हृदयमाहालाहलविषकुंछु. रुक्ताप्रकारकोदुर्जन
 कुंछु ॥ २८ ॥ खलः सर्वपमात्राशिपरछिद्राशिपश्यति ॥ आत्मनोविल्वमात्राशिपश्य
 न्नपिनपश्यति ॥ २९ ॥ दुर्जनभन्याकालेअर्काकोभन्याराजा. जस्तोविराचाकोदेपिंछु
 आफुलेभन्यावेलप्रमाराभयापनिनदेव्यामैभैरहंछु ॥ २९ ॥ दर्शनीयश्रमेसूरवी
 धनवंतश्चनिर्गुराः ॥ इरस्याअपिदृश्यंतेकिंशुकाइवपुष्पीकाः ॥ ३० ॥ देवनाकासमा

॥ उ. ना ॥

॥ ४६ ॥

छन् धनवंत छन् गुरावंत नभया का मूर्ख हरु सुवासनभया का परास का फलजस्त
ऊन् ॥ ३० ॥ मूर्खोपि परिहर्तव्य प्रत्यक्षो द्विपदः पशु ॥ भिद्यंते वाक्यशाल्येन अदृष्टं कंठकं
यथा ॥ ३१ ॥ मूर्खजाति को प्रसंग गर्नु छैन मूर्ख र पशु वरोवर ऊन् मूर्ख को अप्रसंग
गया अदेष न्या का छाले दुःख दिया मै गरि दुःख दिन्छ ॥ ३१ ॥ सर्प क्रूरः खर क्रूरः सर्प
र क्रूरतरः खल ॥ मंत्रोषधिवश सर्प खल के नो पशाम्यति ॥ ३२ ॥ सर्प पनि दुष्ट हो दु
र्जन पनि दुष्ट हो सर्प नामंत्र औषधिले वश गर्न ऊँछ दुर्जन भन्या को ना केहिले व
श गर्नु ऊँदै न ॥ ३३ ॥ हस्त्री हस्तं सहस्रेण शनहस्तेन वाजिना ॥ शृंगिणो दशहस्तेन

॥ रामः ॥

॥ ४६ ॥

देशत्यागेन दुर्जनः ॥ ३३ ॥ हाथि देखि हजार हात फलाक ऊनु घोडा देखि शय हात
फलाक ऊनु सिङ्ग कुन्या देखि दश हात फलाक ऊनु दुर्जन देखि देशे पनि छोडनु ॥
॥ ३३ ॥ हस्तिनो कुशहस्तेन कशहस्तेन वाजिना ॥ शृंगिणो दुंडहस्तेन खड्गहस्तेन दुर्जन ॥
॥ ३४ ॥ अंजलीले हाथी वस गर्नु चानुले घोडा वश गर्नु लहराले सीङ्ग कुन्या वश गर्
नु दुर्जन लाइ हात मार खड्गली वश गर्नु ॥ ३४ ॥ दुर्जनः परिहर्तव्य शास्त्रेणाल कृतोपि
सन् मणिना भूषितः सर्पः किमसौ नभयंकरः ॥ ३५ ॥ पंडित छत पनि दुर्जन भया
तस्को संग न गर्नु तस देखि डराउनु मनि भया का सर्प देखि कसो गरि डराउनु ॥ ३५ ॥

॥ व. चा. ॥ पात्रा पात्र विशेषेण धेनु पन्न गयोरिव ॥ नृणां निःस्ववने क्षीरः क्षीरान्निस्ववने विषं ॥ ३६ ॥
॥ ४७ ॥ गाइघां सरवाई दुददिंछ ॥ सर्पदूद पिशा विषदिंछ सुपात्र कोरुति केरुंछ ॥ ३६ ॥ धुइश
तुमिति ज्ञात्वा नोपेक्षेन कदाचन ॥ काले दुर्जनतां याति नृणां स्थं वहि बीजवत् ॥ ३७ ॥
मानुशत्रु छ भनि हेला नगर्नु ॥ सुक्या का घास मा को आगा सा नु छ न पनि ॥ कोहि घ रि
मा म लु के छ र ॥ भस्म पा छ ॥ तसै को हि समय मा सा नु शत्रु दु लो कुं छ न र ॥ भस्म पा छ
॥ ३७ ॥ षष्ठी के कल के दोषा अशीति मधु पिंगले ॥ शनं कारो च छो डे च कु ब्र स्पा तं न वि
द्यते ॥ ३८ ॥ डेरो मनुष्य छे उ ॥ साथी ह दोष कुं छ ॥ ऊइया छे उ अशी ८० अशी दोष ऊं छ

॥ रामः ॥
॥ ४७ ॥

कारा छे उ शय दोष कुं छ खोर डा छे उ शय १०० दोष कुं छ ॥ ऊजा छे उ दोष संख्या छे न ॥ ३८ ॥
स्थान कूयो दुराचार मित्र स्नेहं परित्यजेत् ॥ विश्वासं च भये कार्यं विनाशमुपगच्छति ॥
॥ ३९ ॥ दरवाल बल छ आऊ दुर्जन छ ॥ तस्मा छे उ विश्वास गर्नु छे न ॥ विश्वास गत्या नाश
होला ॥ ३९ ॥ मृदु नैव मृदुं हंति मृदुना हंति दारुणं ॥ नौना साध्यं मृदुना किंचित् न स्माती
क्षान्त रो मृदु ॥ ४० ॥ कवला ले कवलोपनिकाट छ साहोपनिकाट छ ॥ कवला ले सिद्ध न
भया का काज ॥ केहि छे न ॥ सवै चाहिला ग्या कवला हो ॥ ४० ॥ वने प्रज्वलितो वह्नि दहन्मू
लानिरक्षति ॥ समूल मुत्तुलयति आघोघो मृदुशीतलं ॥ ४१ ॥ अग्नि भया को साहो हो

॥ ४८ ॥ डबालो लागछर। सवै भइमपार्छ। जरातराष छ। पानिभन्याको कोमल होतपनि।
 ॥ ४९ ॥ खोलाका छेउको रुख वी लाले जरा शुद्धा रुख वगाउछ। जरापनि राख दैन ॥ ४९ ॥
 स्थूल लोमावली बर्द्धकन्या च वकुभाषिणी ॥ उषराणि च क्षेत्राणि दूरतः परिव
 र्जयेत् ॥ ४२ ॥ दुलारी भयाको गोरु वकुत कुराग न्या कन्या रुखो खेत इन को प्रसंग
 नगर्नु ॥ ४२ ॥ रहस्य भेद पैशु न्य पर दोषानुकीर्तन ॥ कलह प्रकृतिश्चैव दूरत
 परिवर्जयेत् ॥ ४३ ॥ भित्रको कुरे बाहिर लै जान्या चुक लिदारा परया को दोष ॥ रामः ॥
 गाउ न्या कलह रुचाउ न्या रुखाको प्रसंग नगर्नु ॥ ४३ ॥ अश्वयानं गजं मत्तं ॥ ४८ ॥

गावश्चैव प्रसूतिका ॥ तथा चांनपुरी दासी दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ४४ ॥ फुकोघो
 डोम डुछाको हानि भरवर विया की गाई दरवार की केठी रुति देषि फुला
 ककुनु ॥ ४४ ॥ दुर्जनं च सदा मित्रं परस्वामिरता स्त्रिय ॥ गो जीरा वस्त्र जीरा च
 दूरत परिवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ सधै दुर्जन सित को पीति पर पुरुष को प्रसंग गन्या
 स्त्री ॥ बुढि गाइ पुराणा वस्त्र रुति थोक छाउँ दिनु ॥ ४५ ॥ न विश्व सेद मित्र स्या
 मित्र स्यापिन विश्व सेत् ॥ कदाचित् कुपितो मित्रं सर्व गुण प्रकाशयेत् ॥ ४६ ॥
 वैरि सितपनि विश्वास नगर्नु ॥ मित्र सितपनि विश्वास नगर्नु ॥ का हो भन्या

वृत्ता ॥ कदाचित् मित्रसितफलोपन्माकादिनसर्वैरुपप्रकाशकुण्ड ॥ ४६ ॥ नविश्वसे
 ॥ ४६ ॥ दविश्वासे विश्वासेनैवविश्वसेत् विश्वासाद्वयमुत्पन्नंमूलादपिनिहंतनि ॥
 ॥ ४७ ॥ अविश्वासीछेउर विश्वासीछेउर विश्वासीछेउंपनि विश्वासनगर्नुवि
 श्वासवावतभयआउंछ ॥ ४७ ॥ नदीनांचनरवीनांचशृंगिरां रास्त्रपाशिनां ॥
 विश्वासेनैवकर्त्तव्यःस्त्रिपुराजकुलेषुच ॥ ४८ ॥ नदीकोनरवीकोसीशूकन्या
 को हातमाहनियारऊन्याकोस्त्रीको राजाकोविश्वासनगर्नु ॥ ४८ ॥ नदीतीरेषु
 येदृक्षायाचनारीनिराश्रयः सामंजरहितोरजानभवंतिचिरायुष ॥ ४९ ॥

रामः ॥
 ४९ ॥

नदीकातीरकोरूषआश्रयनभयाकीस्वास्ती मंत्रीनभयाकोराजा सतिधेरै
 वरखपतैन ॥ ४९ ॥ यदीछेच्छाश्चतीपीतिंतीशितन्नकारयेत् युतमर्थव
 यो गंचपरोक्षेदारदर्शनं ॥ ५० ॥ जसठाउमाधेरैपीतिसधैगरोभन्या इतिन
 थोकनगर्नु जुबारखेलनु लियादियानगर्नु स्त्रीसकलैवस्यामाआकुलेनव
 सनु ॥ ५० ॥ नगछेदुष्टविश्वासनकुर्याछलविग्रह अत्मनापिनथाकोधमि
 त्वैरंनकारयेत् ॥ ५१ ॥ दुष्टजनसितविश्वासनगर्नु उसेसितपनिऊगरान
 गर्नु वैरिमित्रदुवैपक्षनगर्नु ॥ ५१ ॥ कुनयंमंत्रिरजानंविषंरुषलीपतिं

॥ उ. चा. ॥
॥ ५० ॥

प्रवाजिन वन भुञ्जन्तं सेवन्ति सदा वृद्धाः ॥ ५२ ॥ अन्यायी मंत्री राजा बुद्धिनी स्त्री गन्या को ब्राह्म
वत भंग कृत्या ॥ अतीतज्ञानी जनलेखनिको सेवानगर्तु ॥ ५३ ॥ कुमन्त्री नास्ति विश्वासं कु
मार्यायां कुनोरतिः ॥ कुराज्ये नास्ति निवृत्तिकुदेशे नास्ति जीवितं ॥ ५४ ॥ कुमन्त्री छेउं वि
श्वासं कुंदैन ॥ कुस्त्री छेउं घीति कुंदैन ॥ कुराज्यमाजीविका कुंदैन ॥ कुराजा छेउं केही मिलै
न ॥ ५५ ॥ नास्ति सत्यं सदा चौरं न शोच्यं वृषलीयतौ ॥ मद्यपेसौ हृदं नास्ति दूतकाले च
यंतहि ॥ ५६ ॥ चौर छेउं सत्यं कुंदैन ॥ रौतेरी स्वास्ती भयाका ब्राह्मण छेउं आचार कुंदैन
मदरा न्या छेउं मित्रता कुंदैन ॥ जुवार छेउं निनथो कपनि कुंदैन ॥ ५७ ॥ दौ विप्रौ विप्रम

॥ रामः ॥
॥ ५० ॥

मिचदं पत्न्यो गुरुशिष्ययोः ॥ अंतरं नैव गंतव्यं हरस्य वृषभस्य च ॥ ५५ ॥ दुई ब्राह्मणकार
अग्नि ब्राह्मणका ॥ दुवै स्त्री पुरुषका गुरुशिष्यका ॥ महादेवर ॥ वसाका माझा वाट न जानु
॥ ५५ ॥ लोक यात्रा भयं लजा दाक्षिण्य त्यागशीलता ॥ पंचयवन विंशते न कुर्यात्तत्र सं
गतिः ॥ ५६ ॥ जसुठाउं माजात्रा छैन ॥ दानशील छैन ॥ इपांचन भयाका ठाउमा संग गर्नु
छैन ॥ ५६ ॥ नांजनं शुक्लतां यांति वै कल्पं च वकुश्रुतं ॥ न नाशे स्थिर बुद्धिः स्यान्न मूर्ख
संस्कृतं वदेत् ॥ ५७ ॥ गांजल सेतो कुंदैन ॥ विकल्प मन कुन्या छेउं परनु कुंदैन ॥ स्त्री छेउं
स्थिर बुद्धि कुंदैन ॥ मूर्ख छेउं संस्कृत बानी कुंदैन ॥ ५७ ॥ जरा शेषो मिशेष श्रव्या विशे

॥ कु. चा. ॥
॥ ५१ ॥

वस्तुथैवच ॥ पुनर्वर्द्धयते यस्मात्तस्माच्छेद्यं न कारयेत् ॥ ५८ ॥ मारा कोशेष अशिकोशे
व. रोग को शेष न राखनु ॥ फेरि वढछ ॥ ५८ ॥ उद्देगः कलहः कंडू शूत मश परस्त्रियः ॥ नि
शमैथुन मालस्य सेवते नर्हि वर्द्धते ॥ ५९ ॥ मन उदास कुनु ॥ कलह गर्नु ॥ कनाउनु ॥ जुवा
खेलनु ॥ मदपिनु ॥ छिनार कुनु ॥ निश कुनु ॥ मैथुन गर्नु ॥ अलसी कुनु ॥ सतिथोक सेवाग याव
ढन्याछ ॥ ५९ ॥ परदार परस्वंच परी वादं परस्वच ॥ परी हा सो गुरु स्थाने दूरतः परिवर्जयेत् ॥
॥ ६० ॥ परस्त्री परधन पराय वाद ॥ परिहास ॥ सतिथोक गुरु स्थान मा हान गर्नु ॥ ६० ॥ परेक्षे
कार्य हं तारं प्रत्यक्षे प्रिय वादिनं ॥ वर्जयेत्ता दशं मित्रं विष कुं भं पयो मुखं ॥ ६१ ॥ कंठा परि

॥ रामः ॥
॥ ५१ ॥

काजहान्या मुख्या जि ॥ मिठे गरिबो लन्या ॥ सस्ता मित्र को प्रसंग गर्नु ॥ विषले भन्या का
गात्री का मुख मा दुद ले छा काज स्तो हो ॥ ६१ ॥ कुदेशं च कुवृत्तिं च कुभार्या कुनदीन
था ॥ कुडबं च कुभोज्यं च वर्जयेत्पडितः सदा ॥ ६२ ॥ कुदेश कुकर्म ॥ धाउ ॥ कुचरित्र
की स्त्री ॥ अगमन दी ॥ कुडव्य ॥ कुअन्न ॥ ज्ञानी जन ले ॥ सतिथोक छाडनु ॥ ६२ ॥ उर्व
शी यदि रूपेणारं भाय दितिलोतमा ॥ गोपाली मेन काचैव वर्जनीया परस्त्रियः ॥ ६३ ॥
उर्वशी ॥ मेनि कारं भा ॥ तिलोतमा ॥ गोपाली ॥ इन ह ह ॥ स्वर्ग को मुख अपरा कुनु ॥ सस्त्री
रूप वं न भयापनि ॥ परस्त्रि प्रसंग गर्नु छैन ॥ ज्ञानी जन ले ॥ ६३ ॥ ये सु कार्ये सुलुप्तेषु

॥ बु-चा ॥

॥ ५२ ॥

सहसाविफलोदय ॥ विपत्तिषु भूहादोषपरिवर्जैश्चक्षराः ॥ ६४ ॥ आफुले आरंभ
याको कार्य अर्का लेहाने रविगारिदियो तपनि ॥ उसलाई विपत्तिपर्दा आफु कार्य
बहुन भयापनि ज्ञानी जन लेहानुछैन ॥ विपत्तिमाकावडो दोष छ ॥ ६४ ॥ भक्ताभ
क्तसंयस्य कार्य कार्यचतुल्यतां ॥ सदा कार्येषु संदेहो भेतव्यं सर्वदा बुधैः ॥ ६५ ॥
भक्त अभक्त हेरि कन भला भंदा कार्य लाउनु ॥ कार्य गदा ज्ञानी जन लेउर सानी ग
नु ॥ ६५ ॥ भेतव्यमकुली नानां राजा परोपजीविनां ॥ भेतव्यं ज्ञानशत्रूणां कृत्वा पूर्वो
पकारणम् ॥ ६६ ॥ उच्चनीचको कमाई खान्या देखि उराउनु ॥ ६६ ॥ पादपानां भयं

॥ रामः ॥

॥ ५२ ॥

वातः पद्मानां शिशिरो भयं ॥ पर्वतानां भयं वज्रो जंतूनां विषदो भयं ॥ ६७ ॥ रूषको
भयवायुः पद्मको भयतुसारो ॥ पर्वतको भयवज्रः जीवा जंतुको भयमनुष्य ॥ ६७ ॥
माता यस्य विषंदद्यात् पिता विक्रीयते सुतं ॥ राजा हरति सर्वस्वं कोमेवा ता भविष्य
ति ॥ ६८ ॥ आमा लेविषदिन्या भयाः ॥ बाबु लेवेचन लाग्न्या भयाः ॥ राजा ले अन्याय
गर्न लाग्ना ॥ रक्षा गर्न्या अर्को छ ॥ ६८ ॥ यत्र राजा स्वयं चौरः समं त्रिसपुरे हितः ॥ तत्र
हं किं करिष्यामि यतो रक्षा ततो भयं ॥ ६९ ॥ जसु देसमा मंत्री ॥ पुरे हित राजा आ
फै आफै चोर भया कस्को क्या लाग्छ ॥ जाहां वाट रक्षा कुन्या हो ॥ ताहा वाट भय आया

बु.चा. माकागर्त ॥ ६२ ॥ विधानलिखितायस्यललाटेक्षरमालिका ॥ देवोपिनहिशक्नोति
 ॥ ५३ ॥ उद्धिखलिखितुं पुनः ॥ ७० ॥ विधानालेललाटमालेख्याकाअक्षरमेष्टिकनः देवले
 पनि ॥ अर्कोअक्षरलेखनुसकदै न ॥ ७० ॥ कर्मरोगिप्रधानेन बुद्धिनाकिंप्रयोजनं ॥
 पाषाणस्यकुतो बुद्धिस्तेन देवो भविष्यति ॥ ७१ ॥ कर्मलेन दीया बुद्धिको के हिला
 ग्दै न ॥ कर्मकादिंदानि बुद्धिदुंगो देवता ऊंछ ॥ ७१ ॥ कर्मरोगिप्रधानानि संनिकुष्टे
 शुभे ग्रहे ॥ वशिष्ठलग्नदत्ते पि जानकी दुःखाभिनी ॥ ७२ ॥ शुभवेला पारिकनभला
 दिनमा ॥ सीताको विवाह भयो ॥ कर्मका नदिया ॥ सीताजी ले दुःख पा श्री नू ॥ ७२ ॥

॥ रामः ॥
 ॥ ५३ ॥

सानुकूले भवेत्तस्मिन् दोषोपि गुणसंहतिः ॥ गुरोपि दोषतां यांति च क्रीभूते विधा
 नरि ॥ ७३ ॥ विधानाले कृपा ऊंदा कु कर्म पनि सु कर्म पनि कु कर्म ऊंछ ॥ कु कर्म प
 नि सु कर्म ऊंछ नू ॥ ७३ ॥ किं करोति नरः प्राज्ञप्रेर्य मारा स्व कर्मभिः ॥ प्रायेण वहि
 मूर्खाणां बुद्धिः कर्मानुसारिणी ॥ ७४ ॥ मनुष्यको बुद्धि भया पनि ॥ कर्मका अंशाले
 घुमा उंछ नू ॥ कर्मका अनुसार ले मूर्ख बुद्धि पनि ऊंछ ॥ ७४ ॥ हस्तस्य भूषणं दा
 नं सत्यं कंठस्य भूषणं ॥ श्रुतं च भूषणं करो भूषणैः किंप्रयोजनं ॥ ७५ ॥ हातको
 शोभा दान ॥ गलाको शोभा सत्य बोलनु ॥ कानको शोभा धर्म कथा सुनु ॥ गहना लगा

॥ उ-चा ॥
॥ ५४ ॥

उनुका प्रयोजन छ ॥ ७५ ॥ चरित्रं भूषणं स्त्रीणां दुमाराणां पुष्पभूषणं ॥ स्ववृत्तिभूष
णं पुंसो पतीनां भूषणं कृपा ॥ ७६ ॥ स्त्रीकोशोभा सुचरित्ररूपकोशोभा फलफलपु
रुषकोशोभा सुशीलस्वामीकोशोभा दया ॥ ७६ ॥ नक्षत्रभूषणं चंद्रनारीणां भूषणं
पतिः ॥ पृथिवीभूषणं राजाशीलं सर्वत्रभूषणं ॥ ७७ ॥ नक्षत्रकोशोभा चन्द्रमास्त्री
कोशोभा स्वामिः ॥ पृथिवीकोशोभा राजाः सर्वेकोशोभाशील ॥ ७७ ॥ महतापरिभ
वंश्रेष्ठनीचान्मानसमुन्नमं ॥ कंसारिपादघातेन कालीयस्य विभूषणं ॥ ७८ ॥
वडाकोलातनिको ॥ नीचको ॥ माननीको ॥ कसोभन्या ॥ श्रीभगवानले कालीयनाग

॥ रामः ॥
॥ ५४ ॥

का कपालमाला तमारिवस्त्रा ॥ कालियनागको कसोशोभा भयोथो ॥ तसर्थव
डाकोलातनिको ॥ ७८ ॥ शुचिर्भूमिगतं तोयं शुचिर्नारीपतिवृत्ता ॥ शुचिक्षेमं
कसेराजासं तोयोवाहनाः शुचिः ॥ ७९ ॥ शुचिर्भूमिगतं तोयं यत्र लेपो न विशते
लेपस्यानं परित्यज्य अन्यस्थाने शुचिः शुचिः ॥ ८० ॥ भैमावगायाकोपानि शुचि
आकैवस्याकोपानि शुचिः ॥ माथिकोपानि शुचिः ॥ ८० ॥ भस्मना शुष्यते कां स्य ना
सुमन्त्रेन शुष्यते ॥ रजसा शुष्यते नारी नदी वगेन शुष्यते ॥ ८१ ॥ खरानीलेकां
सो शुद्धं ॥ अमिलालेतां वो शुद्धं ॥ मनुस्नानले स्त्री शुद्धं ॥ वेगच

॥ उ.चा. ॥
॥ ५५ ॥

ल्या को नदी शुद्ध कुंछ ॥ ८१ ॥ पितुरंतः पुरंदया त्मानुर्दशात् महानसं ॥ गोत्रे चात्मसमं
दशान्त्वयमेव कृषिं वजेत् ॥ ८२ ॥ पिता को अर्तिलिनु माता को भान्सारवानु गोत्र हरु
को जिउ आत्मजिउ स कै मानु आ फुले खेत गर्नु ॥ ८३ ॥ कपिला क्षीर पाने न बाह्य राणी
गमने न मच वेदाक्षर विचारे रास भूडो नर कं वजेत् ॥ ८४ ॥ भूडले कै लि डुद पिया बा
ह्य रा को प्रसंग ग्या वेद का अक्षर को विचार गर्ना नर क मा परछ ॥ ८५ ॥ भूडी हस्ते
नयो भुक्ते मास मे कं निरंतरं ॥ जीव्य मानो भवेच्छु डो मृत भान भ्रजायते ॥ ८६ ॥
बाह्य रा लेखंडित नगरि रुक मै न्हा सम भूडी राणी का हात दाट रा या जिउ दैन भूडी भ

॥ रामः ॥
॥ ५५ ॥

यो मया पछि कुकुर्को जन्म कुंछ ॥ ८७ ॥ स्तन हीना तु या नारी घृत हीनं तु भोजनं
वस्त्र हीनं मलंकारं विद्या हीनं द्विजोत्तमं ॥ ८८ ॥ दूद हीन भया की स्त्री घिउ न भया को
भोजन वस्त्र न भया को अलंकार विद्या न भया को बाह्य रा सति थो क अशोभा ॥ ८९ ॥
शोभि ते सलिले पद्मं शोभि ते द्विष ने द्विजः ॥ शोभि ते नयसा युक्ते वरां भूरस्य शोभ
नं ॥ ९० ॥ पानि माथि कमल को शोभा शत्रु वाट न पस्या गर्ना बाह्य रा को शोभा घा
यले भूर को शोभा ॥ ९१ ॥ यत्नोत्सवं च विप्राणां मूर्खानां कल होत्सवं ॥ पुरुषोत्स
वं च नारीणां गवां चैव नृणां त्सवं ॥ ९२ ॥ बाह्य रा को मंगल यत्न मूर्ख को मंगल कल

॥ उ. वा. ॥

॥ ५६ ॥

ह. स्त्री को मंगल आकाश सम. गाइ को मंगल. यहाया को घास ॥ ८७ ॥ अग्नि हो रात्र फ
लं वेदं शीलं वत्ति फलश्रुतं ॥ रति पुत्र फलानां शी दत्त भुक्तं फलं धनं ॥ ८८ ॥ वेद को फ
ल अग्नि होत्र हो. कथा सुन्या को शील संतोष सित वस्तु. स्त्री प्रसंग गन्या को फल छोरो
धन को फल खान लाउनु. दान पुण्य गर्नु ॥ ८८ ॥ अग्नि दहति तापं न सूर्यो दहति
रश्मिभिः ॥ राजा दहति दंडेन न पसा ब्रह्मणो दहेत् ॥ ८९ ॥ अग्निकाते जले पोल्ख
सूर्य का किरण ले पोल्ख राजा का डंड ले पोल्ख. ब्राह्मण तप ले पोल्ख ॥ ८९ ॥ सन
शाकं मृतं मांसं रेणुमथितं दधिः ॥ तर्जन्या दंत संघृष्टं तुल्यं गोमांसं भक्षणां ॥ ९० ॥

॥ रामः ॥
॥ ५६ ॥

सन को शाक मन्त्रा को मासु. हान लै रोल्ख दधि. तर्जनी अंगुली ले दंत घसनु. रति थो
क गो मांस वरो वर हो ॥ ९० ॥ न हन्या न मतिं दद्याद् न्यमानो न दृश्यते ॥ वयः शंका
परित्यज्य भक्ष मांसं युधिष्ठिरः ॥ ९१ ॥ आकुलेन मार्तु. अर्काला इव च न दिनु.
मार्दान हेर्नु. इति नृणां मासु खाया को दोष छे न भनि. श्री भगवान ले युधिष्ठिर
राजा छे उं आता गर्दा भया ॥ ९१ ॥ न मांसं भक्षणां दोषं न मर्शं न च मैथुनं ॥ पृथुति
रेव भूतानां निवृत्तिस्तु महाफलं ॥ ९२ ॥ मासु खाया पनि. मदिरा पिया पनि. स्त्री प्र
संग गन्या पनि. दोष छे न. घाशि को व्यवहार हो. रति छाया सुख छ ॥ ९२ ॥ चतुःसा

॥ बु. चा. ॥ गरपय्यं नां यो दद्यात्पृथिवीमिमां ॥ नखादेचापियो मां संतुल्य मेतदि दुर्बुधाः ॥ २३ ॥

॥ ५७ ॥ समुद्रकाचारघातकी पृथिवी दानगयाको ॥ माछा मासु नखायाको वरोवरफल ऊंछ
ज्ञानी जनले बुरुनु ॥ २३ ॥ अग्निरापस्त्रियो मूर्खा ॥ सर्पा राजकुलानि च ॥ नित्यमेवोपचा
रेण ॥ सद्यः प्राणहराणि घट् ॥ २४ ॥ आगे जलस्त्री ॥ मूर्ख सर्प रजा ॥ एतिसिन नित्य
खवरदार गरिरहनु ॥ केहि चोडो विग्या पलक माहा ॥ चाडै प्राण हर भनु ॥ इछ थोक
॥ २४ ॥ शुक्रमासंस्त्रियो वृद्धा वाला कस्तूरु रोग दधिः ॥ प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्रा
णहराणि घट् ॥ २५ ॥ सुकाको मासु खानु ॥ वृद्ध स्त्री मितभोग गर्नु ॥ विहानको घाम

॥ रामः ॥

॥ ५७ ॥

नापनु ॥ तरुण दधिरवानु ॥ विहाया पछि को मैथुन गर्नु ॥ ईछ थोक प्राण घातक गर्नु ऊं
छ ॥ २५ ॥ सद्यो मांसं घृतं सद्यो वाला स्त्री क्षीरभोजनं ॥ उष्णोदक तरु छाया सद्यः प्राण
कराणि घट् ॥ २६ ॥ आलो मासु ॥ आलो घिउ ॥ बाल खस्त्रास्त्रि ॥ इत भान खानु ॥ नाना पा
निरुष को छाया ॥ एति छ थोक ॥ प्राणिरक्षक भंनु ॥ २६ ॥ अन्नादष्ट गुरां पिष्टं पिष्टा
दष्ट गुरां पयः ॥ पयस्याष्ट गुरां मांसं मासादष्ट गुरां घृतं ॥ २७ ॥ भात भंडा आठ गुरा
रोति ॥ रोति भंडा आठ गुरा दूद दूद भंडा आठ गुरा मासु ॥ मासु भंडा आठ गुरा बल
घिउ को ॥ २७ ॥ पंचक्षिपं विनश्यंति सध्वे लुध श्रयो नरः ॥ अति मानी च कामी

॥ ४० ॥

॥ ५८ ॥

च गुरुदेवी तथैव च ॥ २८ ॥ अहंकारी लोभी वदुतमान रजो जन्मा कामानुरगुरु डोही इषा
च जना को चा डै ना शकुं छ वदुत दिन ति कै न न ॥ २८ ॥ गोभिर्विषैश्च वेदैश्च सतीभिः सत्य
वादिभिः ॥ अलु धै दानशीलैश्च सप्तभि धार्यते मही ॥ २९ ॥ गाइले डाहरा ले वेद ले स
नीले सत्य वादी ले ॥ अलोभी ले ॥ दाता ले ॥ सति साध थो क ले ॥ पुथि वी धा न्या को छ ॥ २९ ॥
असार खलु संसार सार मे न च नु छ यं ॥ काइयां वासु स गं संगो गंगा भः शिव पूजनं ॥ १०० ॥
यो संसार सब असार हो असार हो ना प नि चार वस्तु क सार छु न ॥ क्या क्या भन्या काशी नाम सजन को
संग गंगा जल को स्नान शिव को पूजा गर्तु सति चार वस्तु क सार छु न ॥ १०० ॥ इति श्री चानक सार ॥ रामः ॥
संग्रहे तृतीय शतकं श्लोक भाषा समाप्तम् ॥ शुभम् भूयात् ॥ ५८ ॥

॥ रामः ॥

॥ ५८ ॥

प्रभु

सु

श्री गणेशाय नमः ॥ प्रणम्य सीर सावी हनु त्रेलोक्या धी पती ॥ माना सात्रा धुत वग
मेराजनी तीस मू चयं त्रेलोक्या का अधी पती ॥ श्री वी सु वल्लभ म सकार गरी कननाला
शास्त्र म सी क्या को हन नी ती म कं छु आधा त्ये वं नी दं सा धु न्ये ए हाइती पततः धर्म पि पद
दीन पं का पिका र्थ मु सा सु नं त्यो सा मु प ह्या पदि धर्म अधर्म का र्थ ॥ ५८ ॥

५८ ५

Handwritten text in Devanagari script, likely a title or description, written in a faded ink on aged paper.

श्री २३३७	
2337	

ASIA ARCHIVES

252

126
46
126
46

